

AKO VOLILI NÁRODNOSTI A KONFESIE V PARLAMENTNÝCH VOEBÁCH ROKU 1929 NA SLOVENSKU MOŽNOSTI NOVÝCH METÓD EKOLOGICKEJ INFERENCIE

MILOSLAV BAHNA – VLADIMÍR KRIVÝ

BAHNA, Miloslav – KRIVÝ, Vladimír. Voting Preferences of Nationalities and Denominations in the 1929 Parliamentary Elections in Slovakia. Results of New Methods of Ecological Inference. *Historický časopis*, 2016, 64, 1, pp. 57-85, Bratislava.

Our study provides a comprehensive answer to the question of how the main nationalities and denominations in Slovakia voted in the third parliamentary elections in the Czechoslovak Republic. Using municipality level aggregate data, we apply two modern methods of ecological inference to provide an answer. Their reliability is tested using known nationality and denomination distributions from the 1930 Census that followed 13 months after the elections. Our results are based on the method proposed by Greiner and Quinn and evaluated in a confrontation with previous works on the electoral support for parties in the Czechoslovak Republic as well as analyses of politically, nationally and religiously homogeneous environments where ecological fallacy can be avoided. Our findings support the assertions about the importance of national and religious division lines in party support in late 1920s Slovakia.

1929 parliamentary elections in Slovakia. Ecological inference. Nationalities. Confessions. Electoral support. 1930 census. Political parties.

Úvod

Tretie voľby do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia Československej republiky boli predčasné, keďže po odsúdení Vojtecha Tuku Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) začiatkom októbra 1929 z vládnej koalície vystúpila. Po krátkej kampani sa 27. októbra 1929 konali samotné voľby, ktorých sa na Slovensku zúčastnilo 15 politických strán a koalícií.

Aj tieto voľby na Slovensku a v nich kandidujúce politické strany spracovalo mnoho historikov.¹ Nás bude zaujímať, ako hlasovali voliči, koho podporili svojimi voličskými

1 Napríklad: BARTLOVÁ, Alena. Hlinkova slovenská ľudová strana. In MAREK, Pavel a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861 – 1998*. Olomouc : Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2000, s. 215-227. ISBN 8086200256; BARTLOVÁ, Alena. Hlinkova slovenská ľudová strana. In LIPTÁK, Eubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 105-109. ISBN 8071150290; BARTLOVÁ, Alena. Návrhy slovenských politických strán na zmenu štátoprávneho usporiadania ČSR v rokoch 1918 – 1935 a zapojenie HSĽS do vládnej koalície v rokoch 1927 – 1929. In ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.). *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava : VEDA 2004, s. 123-164. ISBN 802240795X; BARTLOVÁ, Alena. *Túžby, projekty a realita. Slovensko v medzivojnovom období*. Bratislava : Historický ústav SAV a Prodama 2010, 262 s. ISBN 9788089396061; FREMAL, Karel. KSČ vo svetle výsledkov parlamentných volieb v rokoch 1925, 1929 a 1935 na Slovensku. In KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.). *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Sv. 5. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV

hlasmí. Nebudeme si všimáť rozdelenie poslaneckých *mandátov* ani utváranie volebných koalícií. Hlavným výskumným zámerom je zistiť, ako v týchto voľbách volili príslušníci jednotlivých národností a konfesií na Slovensku. V slobodných voľbách je také priame zistenie nemožné a výskumy typu exit poll² v tom čase nejestvovali.³

-
- ČR a Dokořán, 2005, s. 127-152. ISBN 8073630338; HANULA, Matej. *Za roľníka, pôdu a republiku. Slovenskí agrármici v prvom polčase 1. ČSR*. Bratislava : Historický ústav SAV a Prodama, 2011, 176 s. ISBN 9788089396177; KOVÁČ, Dušan. Spišskonemecká strana. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 171-172. ISBN 8071150290; LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, 312 s. ISBN 8071150290; OLEJNÍK, Milan. Maďarské politické strany na Slovensku v predvečer volieb do Národného zhromaždenia v roku 1929. In GABZDILOVÁ, Soňa - SIMON, Attila (eds.). *Prístupy k riešeniu národnostnej otázky v medzivojnovom Československu*. Komárno : Univerzita J. Selyeho, 2014, s. 15-24. ISBN 9788081221095; OSYKOVÁ, Linda. Volebná kampaň ľudovej strany pred parlamentnými voľbami v 20. rokoch 20. storočia. In *Historický časopis*, 2010, roč. 58, č. 2, s. 233-261. ISSN 0018-2575; OSYKOVÁ, Linda. Sociálni demokrati kontra komunisti pred parlamentnými voľbami v 20. rokoch 20. storočia. In *Forum Historiae*, 2010b, roč. 4, č. 1, 17 s. ISSN 1337-6861. http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2010/osykova.pdf; OSYKOVÁ, Linda. *Volebné kampane politických strán na Slovensku počas 1. ČSR*. Bratislava : VEDA, 2012, 274 s. ISBN 9788022412285; ROGULOVÁ, Jaroslava. 2009. Československá národnodemokratická strana v politike Slovenskej národnej strany v rokoch 1919 – 1932. In *Historický časopis*, 2009, roč. 57, č. 1, s. 87-110. ISSN 0018-2575; RUMAN, Ladislav. Československá sociálna demokracia. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 122-133. ISBN 8071150290; ŠUCHOVÁ, Xénia. Komunistická strana Československa. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 178-188. ISBN 8071150290; ŠUCHOVÁ, Xénia. *Idea československého štátu na Slovensku 1918 – 1939: protagonisti, nositelia, oponenti*. Bratislava : Historický ústav SAV vo vydavateľstve Prodama, 2011, 312 s. ISBN 9788089391222; ŠUCHOVÁ, Xénia. Politické strany. In FERENČUHOVÁ, Bohumila - ZEMKO, Milan a kol. *V medzivojnovom Československu 1918 – 1939. Slovensko v 20. storočí, zv. 3*. Bratislava : VEDA 2012, s. 261-286. ISBN 9788022411998; ZELENÁK, Peter. Krajinská kresťansko-socialistická strana. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 150-158. ISBN 8071150290; ZEMKO, Milan. *Slovensko – krajina v medzičase*. Bratislava : Kalligram, 2002, 375 s. ISBN 807149481-X; ZEMKO, Milan. Voličstvo strán národnostných menšín a komunistickej strany na Slovensku v parlamentných voľbách za predmníchovskej republiky. In ZEMKO, Milan – BYSTRICKÝ, Valerián (eds.): *Slovensko v Československu (1918 – 1939)*. Bratislava : VEDA 2004, s. 123-164. ISBN 802240795-X; ZEMKO, Milan. Volebný zákon do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia za prvej Československej republiky a strany národnostných menšín. In *Historický časopis*, 2008, roč. 56, č. 1, s. 81-92. ISSN 0018-2575; ZEMKO, Milan. *Občan, spoločnosť, národ v pohybe slovenských dejín*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2010, 280 s. ISBN 9788089396054; ZEMKO, Milan. Politický systém. In FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Milan a kol. *V medzivojnovom Československu 1918 – 1939. Slovensko v 20. storočí, zv. 3*. Bratislava : VEDA 2012, s. 241-261. ISBN 9788022411998; ZUBEREC, Vladimír. Republikánska strana zemedel'ského a maloroľníckeho ľudu. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*. Bratislava : Archa, 1992, s. 133-145. ISBN 8071150290.
- 2 Exit polls sú reprezentatívne zisťovania voličov práve odchádzajúcich z volebných miestností. Sú považované za najpresnejšie výskumy volebných výsledkov a volebného správania sociálnodemografických skupín založených na skúmaní jednotlivcov (teda nie na údajoch agregovaných).
 - 3 Pravda, neslobodné voľby poskytujú rôzne možnosti: napríklad vo voľbách do Snemu Slovenskej krajiny v decembri 1938 sa v obvodoch, kde žili aj národnostné menšiny, mali zriadiť osobitné volebné miestnosti pre jednotlivé menšiny. (NÍŽŇANSKÝ, Eduard. Voľby do snemu Slovenskej krajiny v roku 1938. In *Studia historica Nitriensis* 7, 1998, s. 163- 203. ISBN 8080502277.) Tieto prvé neslobodné voľby v Československu priniesli aj výsledok hodný neslobodných volieb – jedinou kandidátnu listinu podporilo vyše 90 % voličov (PODOLEC, Ondrej. Medzi kontinuitou a diskontinuitou ... Politický systém Slovenskej republiky 1939 – 1945. In *ATTICUM*, 2014, 272 s., ISBN 9788089758012).

Faktor národnosti ovplyvňoval voličské rozhodnutia na Slovensku obdobne výrazne ako dnes, zatiaľ čo faktor konfesie bol v porovnaní so situáciou po roku 1989 silnejší. Ďalšia komparácia s dneškom však nie je našim cieľom.

V našej analýze budeme používať *tri náhľady*. V prvom prehľadáme jestvujúce historické publikácie a zverejnené zistenia, aby nám pomohli v úlohe. V druhom náhľade využijeme údaje volebnej štatistiky a cenzového zisťovania a uplatníme pri nich metódu analýzy vyhranených prostredí „top-obcí“: pre každú politickú stranu, národnosť či konfesiю vyberieme obce s najsilnejším zastúpením uvedených parametrov. Konečne, v treťom náhľade uplatníme metódu ekologickej inferencie, ktorá by nám na rovnakých dátach mala priniesť najpriamejšie a najúplnejšie zistenia. Prípadné nesúladné zistenia z jednotlivých náhľadov budú predmetom našej rozpravy.

Za každú obec na Slovensku máme k dispozícii výsledky politických strán vo voľbách 1929, ako aj údaje z cenzu (počet obyvateľov, počty podľa národností a konfesií), ktorý sa uskutočnil 1. decembra 1930, teda iba 13 mesiacov po konaní volieb 1929⁴. Tieto dáta umožňujú do istej miery *nepriamo* odpovedať na otázku „ako volili ...“: akú podporu získavali politické strany a koalície podľa počtu obyvateľov obcí i zastúpenia národností a konfesií, aké výsledky boli dosiahnuté v obciach s výlučným (alebo aspoň s čo najväčším) zastúpením tej-ktorej národnosti či konfesie. Do centra pozornosti môžeme tiež vybrať obce s najlepšimi výsledkami pre stranu A a zisťovať v nich zastúpenie národností a konfesií. Tieto možnosti v štúdiu využijeme pre zorientovanie sa a pre kontrolu výsledkov získaných uplatnením štatistiky pokročilej metódy ekologickej inferencie. Práve analýza prostredníctvom metód ekologickej inferencie je hlavným cieľom tejto štúdie. Skôr než tento postup opíšeme bližšie, povedzme na tomto mieste aspoň toľko, že ekologickej inferenciou z agregovaných dát (za obce, za okresy a pod.) vypočítavame štatisticky sofistikované odhady koľko jednotlivcov – voličov, príslušníkov tej-ktorej národnosti a konfesie – podporilo vo voľbách jednotlivé strany.

Treba mať na pamäti, že cenzové údaje o zastúpení národností a konfesií sa vzťahujú na všetko prítomné obyvateľstvo a z neho *iba časť sú voliči*: občania starší ako 21 rokov, aj to bez vojakov a policajtov (dobove „četníkov“).

V našej štúdiu najprv stručne predstavíme volebné pravidlá a volebné výsledky v roku 1929. Upozorníme na možnosti analýzy výsledkov vo vyhranených homogénnych obciach. Potom vysvetlíme postup odhadu volebného správania jednotlivcov z agregovaných údajov – tzv. ekologickej inferencie. Vyhodnotíme dve metódy ekologickej inferencie (ďalej EI) na jedinečnom druhostupňovom triedení zo Sčítania 1930. Metódu vybraných, vyhranených obcí, ako aj metódu EI použijeme vo vzťahu k piatim najpopulárnejším politickým stranám, k národnostiam a ku konfesiám.

Pripomeňme ešte, že po práci Jeffrey Kopsteina a Jason Wittenberga,⁵ ktorá spracúva volebné výsledky v rokoch 1929 a 1935 v celom Československu, je tento text druhý, ktorý pracuje s výsledkami z volieb 1929 (na Slovensku) za obce. Kamil Gregor vo svo-

4 Táto časová blízkosť volieb (1929) a cenzu (1930) bola hlavnou príčinou, prečo sme sa neorientovali na voľby v roku 1935, ktoré sú od cenzu vzdialenejšie.

5 KOPSTEIN, Jeffrey, S. - WITTENBERG, Jason. Does Familiarity Breed Contempt? Inter-Ethnic Contact and Support for Illiberal Parties. In *Journal of Politics*, 2009, roč. 71, č. 2, s. 414-428. ISSN 0022-3816.

jich analýzách historických volieb v Československu pracuje s volebnými výsledkami na úrovni okresu.⁶

Volebné pravidlá

Dňa 29. februára 1920 bol Národným zhromaždením prijatý zákon 123/1920 Sb. z. a n., ktorý upravoval voľby do poslaneckej snemovne. Všetky prvorepublikové voľby do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia (ďalej PS NZ) sa uskutočnili podľa tohto volebného zákona. Zákon nadväzoval na ústavnú listinu, schválenú pred jeho prijatím. Právo voliť patrilo všetkým občanom Československej republiky bez rozdielu pohlavia, starších ako 21 rokov, ktorí mali aspoň trojmesačné bydlisko v niektorej z obcí, pokiaľ nestratili toto právo v zmysle ustanovení tohto zákona. Na Slovensku bol tento zákon historickým predelom, keď ukončil uhorský majetkový cenzus a virilizmus.⁷ Pre oprávnených voličov platila volebná *povinnosť* s nasledovnými výnimkami: vek nad 70 rokov, choroba, neodkladné pracovné povinnosti, vzdialenosť 100 km či viac, zdržanie v dôsledku prerušenia dopravy alebo iné neprekonateľné prekážky.⁸ Voľby boli postavené na stálych voličských zoznamoch. Samotné hlasovanie bolo upravené ako tajné: volič musel hlasovací lístok vložiť do obálky v oddelenom priestore, obálku vkladal do volebnej schránky pred komisiou a zostávajúce kandidátske listiny bol povinný vložiť do zvlášťnej schránky. Volebným miestom bola každá obec (s výnimkou tzv. prikázaných obcí) a volebné komisie sa vytvárali zo zástupcov kandidujúcich strán. Zákon rešpektoval princíp pomerného zastúpenia, čo sa spájalo so straníckymi viazanými kandidátnymi listinami. Neobmedzoval formovanie volebných koalícií.⁹

Pre vstup do parlamentu bolo treba získať aspoň v jednom volebnom kraji počet hlasov dosahujúci krajské volebné číslo, resp. 20 tis. platných hlasov.¹⁰ Kvôli tejto úprave sa však mohlo stať, že strana A síce celoslovensky získala viac hlasov než strana B, ale menej mandátov (totiž žiadny).¹¹ Podmienky pre vstup volebného subjektu do parlamentu tu ale bližšie nerozoberáme, pretože sa zaujímame o rozdelenie *voličských hlasov*, nie *poslaneckých mandátov*.

Neskoršia novela volebného poriadku prijatá ako Zákon č. 56/1927 Sb. z. a n. z 8. 4. 1927 problematcky zrušila volebné právo príslušníkov ozbrojených síl s argumentom, že ide o odpolitizovanie vojska a polície („čtěníctva“). Novelu podporili aj opoziční menšinoví poslanci, pretože očakávali koniec „rozried'ovania etnickej homogénnosti“ niektorých pohraničných území, obzvlášť pri voľbách do obecných zastupiteľstiev.¹²

6 GREGOR, Kamil. „Land for Votes“: Effects of the Land Reform on Electoral Results in Interwar Czechoslovakia. In *Politologický časopis – Czech Journal of Political Science*, 2015, roč. 22, č. 1, s. 43-54. ISSN 1211-3247; GREGOR, Kamil. *Volební chování společenských skupin v meziválečném Československu: ekologická inference*. Magisterská diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie, 2012.

7 ZEMKO, Politický systém, ref. 1, s. 242.

8 Zákon 123/1920 Sb. z. a n. zo dňa 29. februára 1920.

9 ZEMKO, Volebný zákon, ref. 1, s. 83; ZEMKO, Politický systém, ref. 1, s. 242 an.

10 ZEMKO, Volebný zákon, ref. 1, s. 83; ZEMKO, *Občan, spoločnosť, národ*, ref. 1, s. 185.

11 ZEMKO, *Slovensko – krajina*, ref. 1, s. 215.

12 ZEMKO, Volebný zákon, ref. 1, s. 85.

Dá sa predpokladať, že vo všetkých parlamentných voľbách v 20. a 30. rokoch bola vysoká volebná účasť – akiste aj v dôsledku volebnej povinnosti. Milan Zemko hovorí tiež o jej zvyšovaní, keď za celé Československo predstavovala v roku 1920 89,5 % a v roku 1935 92,8 %, pričom na Slovensku bola len „málo nižšia než v českých krajinách“.¹³

Politické okresy boli často vzhľadom na voľby rozdelené – časť obcí z okresu patrila do jedného volebného kraja a ďalšie obce do iného.¹⁴ Ani jeden volebný kraj „*nebol zložený z určitého počtu úplných politických okresov, ale pri ich konštrukcii sa prihliadalo na zemepisné, demografické a najmä národnostné pomery*“.¹⁵

Celoslovenské volebné výsledky

Vo voľbách do PS NZ v roku 1929 kandidovalo na Slovensku 15 volebných subjektov s nasledujúcimi celoslovenskými výsledkami (Tab. č. 1).

Na nasledujúcich stranách sa budeme venovať postupom, ktoré použijeme pri odpovedi na centrálnu otázku našej štúdie – ako volili príslušníci jednotlivých národností a konfesií v roku 1929 na Slovensku.

Metóda analýzy politicky vyhranených prostredí

Odhady voličských preferencií vypočítané EI budeme overovať v politicky homogénnych a vyhranených prostrediach (v obciach, kde všetci alebo veľká väčšina voličov volila jednu stranu), a taktiež v národnostne a konfesionálne homogénnych prostrediach.

Najprv vyberieme pre každú z piatich najpopulárnejších politických strán dvadsať obcí, v ktorých dosiahla svoj najlepší výsledok. Bude nás zaujímať, ako sú v nich zastúpené národnosti a vierovyznania. Neskôr náš pohľad „otočíme“ a pre každú národnosť a vierovyznanie vyhľadáme obce s najvyššími podielmi príslušnej národnosti a vierovyznania. Takto vyhranené prostredia s výsledkami v absolútnom vyjadrení majú pri práci s agregovanými dátami veľkú výhodu. Vtedy nedochádza k tzv. ekologickému klamu a napriek agregovaným dátam vieme kto, ako hlasoval. Ak v obciach, kde sa všetci hlásia k vierovyznaniu v1, strana s1 získala všetky platné hlasy, je jasné, ako hlasoval každý volič. Ak by sa v takejto obci aj stalo, že voličské hlasy by sa rozdelili medzi dve súperiace strany, dostali by sme jasnú správu, ktoré strany sú favoritmi voličov s vierovyznaním v1.

Ide vlastne o aplikáciu metódy hraníc (ktorej podstatu vysvetlíme neskôr) v prostrediach, kde je interval ňou určený minimálny, prípadne ponúka len jedno riešenie. Metódu hraníc použili na overenie svojich výsledkov aj Kopstein a Wittenberg¹⁶ pri analýze volebných preferencií neliberálnych strán v Československu v roku 1929 a 1935.

13 ZEMKO, *Slovensko – krajina*, ref. 1, s. 215.

14 Dokonca niektorým obciam z okresu Košice ani táto lokalizácia nepomohla a boli zaradené do kraja prešovského. Sami využívame aj údaje za okresy – vtedy máme na mysli okresy celistvé, ktoré sme zostavili z obcí v okrese, bez ohľadu na krajskú príslušnosť.

15 ZEMKO, *Občan, spoločnosť, národ*, ref. 1, s. 186.

16 KOPSTEIN – WITTENBERG, ref 5.

Tab. č. 1:

Sumárne výsledky volieb do parlamentu v roku 1929 na Slovensku¹⁷

Politická strana, koalícia	Počet hlasov	Podiel z počtu voličov (%)	Podiel z platných hlasov (%)
HSES (Hlinkova slovenská ľudová strana)	403 680	24,8	28,3
RSZML (Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu)	278 790	17,1	19,5
KKSMNSW (Krajinská kresťansko-socialistická strana, Maďarská národná strana, Spišská nemecká strana)	226 776	13,9	15,9
KSČ (Komunistická strana Československa – sekcia III. internacionály)	152 385	9,4	10,7
ČSDSD (Čs. sociálnodemokratická strana robotnícka)	135 496	8,3	9,5
ČSND (Čs. národná demokracia)	53 770	3,3	3,8
ČSNS (Čs. strana národnosocialistická)	43 975	2,7	3,1
ČSL (Čs. strana ľudová)	36 707	2,3	2,6
PaŽ (Volebné združenie poľských a židovských strán)	33 674	2,1	2,4
ČSŽOSS (Čs. živnostensko-obchodnícka strana stredostavovská)	30 138	1,9	2,1
DW29 (Nemecké volebné spoločenstvo)	13 711	0,8	1,0
MZSZM (Krajinská maloroľnícka, remeselnícka a robotnícka strana)	6 894	0,4	0,5
JSES (Jurigova slovenská ľudová strana)	5 395	0,3	0,4
DSDAP (Nemecká sociálnodemokratická robotnícka strana)	4 829	0,3	0,3
Liga (Liga proti viazaným kandidátnym listinám)	1 810	0,1	0,1
Platných hlasov spolu, volebná účasť	1 428 030	87,8	100,0
Počet voličov	1 626 053	100,0	
Počet nevoličov, volebná neúčasť	198 090	12,2	

Hlavným metodologickým problémom takejto analýzy je, že „monostranícke obce“ a vyhranené prostredia síce dobre reprezentujú seba, ale v nich identifikované vzorce národností a konfesií sa nemusia presadzovať v iných, menej vyhranených prostrediach.

Ekologická inferencia

Práca s agregovanými dátami (označovanými aj ako ekologické) má v spoločenských vedách dlhú tradíciu. Takmer rovnako dlhá je aj kontroverzia ohľadom korektnosti ich

17 *Volby do zákonodarných orgánov na území Slovenska 1920 – 2006*. Bratislava : Štatistický úrad SR a VE-DA, 2008, 224 s. ISBN 9788022410281. Vlastné prepočty.

použitia pri usudzovaní o konaní príslušníkov rôzne definovaných skupín. Učebnicovým typom úloh, ku ktorému bude patriť aj táto štúdia, je hľadanie odpovede na to, ako volili relevantné skupiny a prostredia, a to na základe súhrnných výsledkov volieb. Po odvažných pionierskych pokusoch zo začiatku dvadsiateho storočia sformuloval skeptické stanovisko k odvodzovaniu správania sa jednotlivcov z agregovaných dát Robinson.¹⁸ Formuloval záver, že s vtedy dostupnými metódami ekologickej inferencie nie je možné platne usudzovať na individuálne správanie, lebo hrozí, že sa staneme obeťami chyby, ktorá začala byť neskôr označovaná ako *ekologický klam*. Tento záver vo veľkej miere poznačil skepsu, s ktorou spoločenský vedci k agregovaným dátam niekedy pristupujú. Napriek uvedenému, analýza agregovaných dát je v niektorých prípadoch jedinou možnosťou. Typickým príkladom sú historické dáta, kde už neexistuje možnosť overiť dotazníkovou metódou, ako kto vo voľbách volil.

Míľnikom v novonadobúdanej popularite pokročilých analýz agregovaných dát je práca *A solution to the ecological inference problem*, kde sociológ z Harvardovej univerzity Gary King navrhol novú metódu riešenia tohto klasického problému.¹⁹ Jej jadro spočíva v spojení dvoch dovedty konkurenčných prístupov k analýze agregovaných dát – metódy ekologickej regresie a metódy hraníc. Kým metóda ekologickej regresie vychádzala z pozorovaných súvislostí medzi výskytom dvoch javov na agregovaných dátach, metóda hraníc sa zameriavala na určenie teoreticky možných intervalov, v ktorých sa preferencie jednotlivcov museli pohybovať.²⁰

Dôležitým faktorom popularity navrhutej metódy bol aj fakt, že King sprístupnil softvér, ktorý umožňoval danú metódu aplikovať na ľubovoľné vhodné dáta. V priebehu ďalších rokov King so spolupracovníkmi rozvinul pôvodný nápad, pripravil rozšírenie svojej metódy o matematicky efektívnejšie verzie výpočtu a predstavil aj riešenie pre tabuľky väčšie než dva stĺpce krát dva riadky.²¹

Typickým podkladom pre metódy ekologickej inferencie sú agregované dáta (druhostupňové triedenie – napr. podiely hlasov pre strany krát podiel národností) za rôzne veľké geografické jednotky. V našom prípade sú najmenšími dostupnými jednotkami výsledky volieb do parlamentu v roku 1929 na úrovni obcí. Pri použití tejto úrovne agregácie však pracujeme s veľmi rôznorodými jednotkami z hľadiska ich veľkosti. Kým najmenšie obce vo voľbách 1929 disponovali len 29 oprávnenými voličmi, výsledky za mesto Bratislava zahŕňajú viac ako 50-tisíc oprávnených voličov. Tu začína aj prvá metodologická dilema našej aplikácie ekologickej inferencie. Kingova metóda totiž pracuje

18 ROBINSON, William, S. Ecological Correlations and the Behavior of Individuals. In *American Sociological Review*, Jun. 1950, Vol. 15, No. 3, s. 351-357. ISSN 0003-1224.

19 KING, Gary. 1997. *A Solution to the Ecological Inference Problem*. Princeton, NJ : Princeton University Press, 1997. ISBN 0691012407.

20 Príklad metódy hraníc: Vo volebnom okrsku so 100 zapísanými voličmi je 50 voličov maďarskej národnosti. Ak strana A dostala 80 hlasov a strana B 20 hlasov, môžeme s istotou povedať, že stranu A volilo 30 až 50 voličov maďarskej národnosti (resp. 60 až 100 %).

21 KING, Gary – ROSEN, Ori - TANNER, Martin A. Binomial-Beta Hierarchical Models for Ecological Inference. In *Sociological Methods & Research*, 1999, Vol. 28, No. 1, s. 61-90. ISSN 1552-8294; ROSEN, Ori – WENXIN, Jiang – KING, Gary – TANNNER, Martin A. Bayesian and Frequentist Inference for Ecological Inference : The R X C Case. In *Statistica Neerlandica*, 2001, Vol. 55, No. 2, s. 134-156. ISSN 1467-9574.

len s relatívnymi početnosťami, a teda nijako nerozlišuje rôznu veľkosť jednotiek, za ktoré sú dáta agregované. Na túto skutočnosť upozorňuje aj King²² na príklade volebných výsledkov za newyorský Manhattan. Z nižšie prezentovaných výsledkov sa zdá, že metóda produkuje lepšie výsledky, ak sú analyzované jednotky veľkosťou podobnejšie, než je to v prípade súboru všetkých obcí v Slovenskej krajine roku 1929.

Popri Kingovej metóde (resp. jej upravenej verzii²³) vyskúšame aj metódu Greinera a Quinna. Druhá metóda je o niečo novšia a jej silnou stránkou je, že pracuje s absolútnymi početnosťami. Kým informácia z okrsku so 100 zapísanými voličmi má v Kingovej metóde rovnakú váhu ako agregované dáta z okrsku so 100 tisíc voličmi, Greiner a Quinn v roku 2009 predstavili metódu, ktorá to rozlišuje.²⁴ Na druhej strane je náročnejšia na výpočet a súčasne autormi navrhnuté softvérové riešenie neumožňuje realizovať výpočet na viac ako niekoľkých stovkách jednotiek. Práve tento fakt bol jedným z dôvodov, prečo realizujeme náš výpočet na menšom počte väčšmi agregovaných prípadov, hoci k dispozícii máme údaje za viac ako tritisíc obcí. Pre naše účely sme pripravili dátový súbor za okresy v podobe z roku 1930 (po vybratí okresných miest) a tiež za samostatné okresné mestá (plus Petržalku²⁵). Týmto spôsobom sme získali súbor agregovaných volebných výsledkov za 155 celkov.

Overenie presnosti odhadov

Napriek nádejnému pokroku v oblasti analýzy agregovaných dát stále platí, že navrhnuté riešenia len rekonštruujú možné reálne rozdelenie individuálnych dát, ktoré je v procese agregácie nenávratne stratené. Existuje viacero pokusov overiť závery z metód ekologickej inferencie na agregovaných údajoch, keď je dostupná aj informácia o údajoch za jednotlivcov. Jedným z nich je práca overujúca spoľahlivosť viacerých metód ekologickej inferencie na 113 referendách vo Švajčiarsku, kde sú k dispozícii tak agregované volebné výsledky, ako aj individuálne preferencie voličov zisťované dotazníkovými metódami.²⁶ Toto porovnanie ukázalo vyššiu spoľahlivosť novších metód ekologickej inferencie, ale existujúce chybné odhady ukazujú, že ku každému výsledku je potrebné pristupovať kriticky a podľa možnosti ho overovať prostredníctvom iných dostupných údajov.

Pre získanie predstavy o presnosti nami použitých metód EI²⁷ sme sa rozhodli použiť údaje o náboženskej a národnostnej štruktúre z cenzu v roku 1930. Z tohto sčítania totiž disponujeme aj ojedinelou informáciou, aké bolo na Slovensku národnostné zloženie príslušníkov jednotlivých konfesií, a tiež o tom, aká bola konfesionálna štruktúra národ-

22 KING, ref. 19, s. 32.

23 ROSEN – WENXIN – KING – TANNNER, ref. 21.

24 GREINER, D. James - QUINN, Kevin M. R C Ecological Inference : Bounds, Correlations, Flexibility and Transparency of Assumptions. In *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)* 172, 2009, s. 67-81. ISSN 1467-985X.

25 Roku 1930 mala Petržalka 14 000 obyvateľov a tvorila tak dostatočne veľký a identifikovateľný celok.

26 LEEMANN, Lucas - LEIMGRUBER, Philipp. *Ecological Inference and 113 Votes*. Working paper, prepared for the Annual Conference of the Swiss Political Science Association in St. Gallen, 2009.

27 ROSEN – WENXIN – KING – TANNNER, ref. 21; GREINER – QUINN, ref. 24.

ností za celú krajinu. Experimentálne sme sa potom pokúsili overiť, ako blízko k tomuto známemu druhostupňovému triedeniu budú výsledky ekologickej inferencie, ktorá bude vychádzať len z agregovaných údajov o sumárnych počtoch príslušníkov jednotlivých národností a konfesií za okresy a okresné mestá.

Tab. č. 2:

Konfesijná a národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska podľa Sčítania z roku 1930 (v %)

	Česko-slovenská	Maďarská	Nemecká	Ruská a malo-ruská	Židovská národnosť	Iná a neznáma národnosť	Spolu
Rímskokatolícke	76,6	71,3	70,1	1,0	0,0	84,4	71,6
Grécko a arménskokat.	4,6	2,1	0,1	91,8	0,0	9,4	6,4
Ev. cirkev a. v.	14,6	3,4	21,6	0,1	0,0	1,2	12,0
Reformovaná cirkev	0,8	21,4	0,2	0,1	0,0	1,5	4,4
Izraelské	1,9	1,6	6,4	0,2	100,0	0,6	4,1
Iné, bez vyzn. a neznáme	1,6	0,2	1,6	7,0	0,0	2,9	1,5
Spolu	100	100	100	100	100	100	100
Z toho cudzinci	1,1	3,4	4,7	4,5	10,0	22,2	75 604
Spolu (abs.)	2 373 054	592 337	154 821	95 359	72 678	41 544	3 329 793
Spolu (podiel národností)	70,5	17,2	4,4	2,7	2,0	1,0	100

Zdroj: Sčítanie 1930

Zatiaľ čo v Tab. č. 2 ukazujeme konfesijnú štruktúru jednotlivých národností priamo podľa Sčítania 1930, v Tab. č. 3 je odhad toho istého dvomi metódami EI. Vidíme, že obe metódy EI ponúkli akceptovateľnú mieru presnosti. Najmä druhá, Greiner – Quinnova metóda sa k cenzovým zisteniam priblížila výrazne a s veľkou presnosťou vypočítala najmä konfesijnú štruktúru dvoch najväčších skupín – československej a maďarskej národnosti. Na základe tohto porovnania budeme v nasledujúcich odhadoch volebných preferencií používať túto metódu.

V ďalšom budeme využívať údaje jednak z homogénnych prostredí („top-obce“), ako aj získané ekologickej inferenciou (Greiner – Quinnovou metódou). Obidve majú odlišnú „povahu“. Tie prvé sú úplne presné, ale z hľadiska celých volieb a obcí sú partiálne a nevyhnutne vychýlené. Naproti tomu tie druhé zahrnujú všetky obce a „celé voľby“, výsledkom sú však odhady.

Tab. č. 3:

Konfesijsná a národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska podľa dvoch metód ekologickej inferencie (stĺpcové %)

a) podľa Rosen a kol.

	Česko-slovenská	Maďarská	Nemecká	Ruská a malo-ruská	Židovská národnosť	Iná a neznáma národnosť	Cudzinci
Rímskokatolícke	78,4	69,3	74,3	0,3	0,4	2,9	1,0
Grécko- a arménskokatolícke	2,2	0,6	0,9	97,9	1,1	48,0	49,2
Ev. cirkev a.v. na Slovensku	14,6	1,6	19,6	0,3	0,3	34,6	0,9
Reformovaná cirkev	0,4	25,4	0,9	0,4	0,5	5,8	1,8
Izraelské	2,5	0,8	1,3	0,4	96,7	2,8	43,8
Iné, bez vyzn. a neznáme	2,0	2,2	2,9	0,8	1,0	5,9	3,3
Súčet chýb v stĺpci (v p. b.)	5,6	12,0	14,2	13,6	6,4	163,1	

Pozn.: Výpočet knižnicou Zelig (verzia 3.5.4, model „ei.RxC“) v prostredí R (verzia 3.0.2), 100 000 iterácií

b) podľa Greinera a Quinna

	Česko-slovenská	Maďarská	Nemecká	Ruská a malo-ruská	Židovská národnosť	Iná a neznáma národnosť	Cudzinci
Rímskokatolícke	77,7	72,6	60,0	3,9	1,0	83,6	35,8
Grécko- a arménskokatolícke	4,8	1,0	1,3	89,8	0,4	3,4	13,0
Ev. cirkev a.v. na Slovensku	14,6	3,1	22,7	0,2	0,5	5,9	6,2
Reformovaná cirkev	0,7	22,3	0,5	0,0	0,2	0,5	1,6
Izraelské	1,6	0,6	5,0	0,3	97,7	5,0	30,5
Iné, bez vyzn. a neznáme	0,7	0,4	10,4	5,7	0,3	1,5	12,9
Súčet chýb v stĺpci (v p. b.)	2,5	4,8	22,9	6,5	4,6	18,2	

Pozn.: Výpočet v knižnici RxCEcolInf v prostredí R (verzia 3.0.2), 12 reťazcov á 9 miliónov iterácií, rozdiely medzi odhadom a údajom zo sčítania väčšie ako 5 p.b. sú označené hrubým písmom.

Tri zvažované dátové súbory a výber jedného

Na začiatku našej práce sme vychádzali z predpokladu, že odhady pracujúce s údajmi za všetky obce Slovenska budú najpresnejšie. Prekážkou použitia takého súboru však bolo, že softvérové riešenie metódy²⁸ nedokáže z dôvodu veľkej pamäťovej a časovej náročnosti vypočítať riešenie pre súbory zahŕňajúce viac ako niekoľko stoviek agregovaných jednotiek.²⁹ Druhý súbor z agregovaných výsledkov na úrovni 79 okresov mal zasa primálny počet jednotiek. Po vyhodnotení odhadov sme sa nakoniec priklonili k tretiemu súboru, ktorý mal adekvátny počet prípadov, totiž 155. Tvorili ho agregované údaje za okresy (bez údajov za okresné mestá) a agregované výsledky sčítania za okresné mestá a Petržalku. Mestské okresy Bratislava a Košice vstupujú do analýzy ako nerozdelené celky a podobne aj okres „Košice-vonkov“.

Metodologické problémy analýzy štruktúry voličov

Pre zodpovedanie nášho hlavného výskumného zámeru – ako volili príslušníci jednotlivých konfesií a národností vo voľbách do PS NZ v roku 1929 treba skombinovať dva druhy údajov: agregované volebné výsledky a národnostnú i konfesionálnu štruktúru voličov za zvolené agregované jednotky. Kým volebné výsledky z roku 1929 podávajú najpresnejšiu možnú informáciu o počtoch voličov, o počte platných hlasov a o počtoch hlasov pre jednotlivé strany, údaje zo Sčítania 1930 ponúkajú informáciu o celkovom počte obyvateľov a konfesionálnom i národnostnom zložení k 1. decembru 1930, teda trinásť mesiacov po konaní volieb do PS NZ 27. októbra 1929. Priaznivou zhodou okolností je, že sa sčítanie obyvateľstva konalo blízko termínu volieb, preto by nepresnosť z hľadiska prirodzených pohybov obyvateľstva mala byť minimálna. Na strane druhej nepoznáme národnostné a vekové zloženie *voličov*. Kým celkový počet evidovaných voličov vo voľbách 1929 činil 1,6 milióna, počet obyvateľov dosiahol 3,3 milióna. Voliči tvorili 48,8 % populácie. Ich podiel bol v rámci Slovenska značne nerovnomerný – kým v „najstarších“ okresoch bol podiel voličov medzi všetkými obyvateľmi 61%, v „najmladších“ dosahoval len 32 %.³⁰ Problém by nastal, ak by v rámci jednej agregovanej jednotky (okresu, okresného mesta) mali príslušníci rôznych národností a konfesií výraznejšie odlišnú *vekovú* štruktúru. To by znamenalo, že napríklad pri vyrovnanom zastúpení československej a nemeckej národnosti v okrese by vzhľadom na staršie nemecké obyvateľstvo pochádzalo viac hlasov vo voľbách od voličov nemeckej národnosti. Takéto rozdiely a z nich vyplývajúce nepresnosti nevieme z dostupných dát korigovať. Našťastie analýza Michala Roupu³¹ ukazuje, že v sledovanom období boli najsilnejšími vysvetľujúcimi faktormi odlišnej miery plodnosti v regiónoch Slovenska miera negramotnosti, detská úmrtnosť a miera rozvodovosti. Tieto premenné vysvetľujú variabilitu natality (a teda aj rôznej vekovej štruktúry a podielu voličov) lepšie než príslušnosť ku

28 GREINER – QUINN, ref. 24.

29 GREINER, James – BAINES, Paul – QUINN, Kevin M. *Package RxCeColInf*. July 2, 2014.

30 Extrémom je mesto Modra, kde počet voličov tvoril až 92 % obyvateľstva. Túto skutočnosť nevieme vysvetliť.

31 ROUPA, Michal. Demographic Behaviour and the Modernization Process : A Cross-Sectional Study of Fertility Determinants in Slovakia. In *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 2012, roč. 44, č. 3, s. 255-90. ISSN 0049 – 1225.

konkrétnej konfesii či národnosti. Domnievame sa preto, že našim prístupom zachytená regionálna variabilita pomeru voliči/ľudia bez volebného práva vyjadruje relatívne dobre aj rozdiely v natalite u jednotlivých konfesií a národností a že – zjednodušene – rozdelenie voličov v jednom meste či okrese zodpovedá konfesiijným a národnostným podielom zisteným v sčítaní lepšie, než by mohli naznačovať odlišné údaje o pôrodnosti jednotlivých konfesií a národností pre celú populáciu.

Niektoré skupiny obcí boli osobité. Po prvé, išlo o tzv. *prikázané obce*. Boli to obce, v ktorých sa nehlasovalo, ale voliči z týchto obcí mohli a mali hlasovať v určenej blízkej obci. Prikázaných obcí bolo celkovo 116 a podľa cenzu v nich žilo 20 743 obyvateľov. Priemerný počet obyvateľov na jednu prikázanú obec bol 179, najväčší počet činil 328. Prikázané obce sa nachádzali najčastejšie v okresoch Prešov (25) a Levoča (14). Výber prikázaných obcí ovplyvnili najmä malé počty voličov v takýchto obciach a nízka dopravnno-administratívna úroveň v tom-ktorom regióne.

Po druhé, 3 359 obyvateľov žilo v obciach, ktoré v roku 1929 ešte neexistovali a nie sú teda pre ne volebné výsledky, neskoršie sčítanie však už počíta s nimi ako s obcami. Náš dátový súbor teda pracoval s 3 305 691 obyvateľmi a 1 624 418 voličmi. To predstavuje 99,3 % obyvateľov podľa Sčítania 1930 a 99,9 % voličov z volieb 1929.³² Považujeme to za prijateľné východisko pre našu analýzu konfesionálnej a národnostnej štruktúry voličov jednotlivých strán.

Tab. č. 4:

Národnostná štruktúra voličov hlavných parlamentných strán v roku 1929
(stĺpcové %)

(Odhad EI, Greiner – Quinnova metóda)

Národnosť	Nevoliči	Ostatné strany	KSČ	KKSMNSW	ČSDSD	RSZML	HSLS	% podieľ podľa sčítania
Československá	75,0	73,6	52,9	16,3	84,8	80,0	98,5	71,3
Ruská a maloruská	1,8	5,4	0,1	0,1	0,1	8,3	0,2	2,9
Nemecká	6,6	3,8	7,5	8,0	10,6	0,7	0,9	4,6
Maďarská	15,4	5,2	36,9	74,8	3,2	8,0	0,2	17,8
Židovská	0,7	11,4	0,7	0,4	0,5	0,2	0,1	2,2
Iná a neznáma	0,5	0,7	1,9	0,5	0,8	2,9	0,2	1,2

Pozn.: Výpočet v knižnici RxCEcolInf v prostredí R (verzia 3.0.2), 12 reťazcov á 9 miliónov iterácií

32 Vo výsledkoch volieb za Slovensko v roku 1929 figuruje aj šesť obcí z vtedajšieho okresu Užhorod, pre ktoré neexistujú údaje zo Sčítania 1930 za Slovensko. Ďalej, dve obce existovali v čase konania volieb, v čase spracovania výsledkov sčítania už (administratívne) nejestvovali a nie sú za ne ani publikované výsledky (obec Nedožor v okrese Turčiansky Sv. Martin a Farna v okrese Bratislava-vonkov.). Išlo o štatisticky nevelký počet 1 702 voličov, ktorí odovzdali 1 580 platných hlasov.

Tab. č. 5:

Ako volili príslušníci jednotlivých národností v roku 1929
(stĺpcové %)
(Odhad EI, Greiner – Quinnova metóda)

	Československá	Ruská a maloruská	Nemecká	Maďarská	Židovská	Iná a neznáma	Spolu
Nevoliči*	12,7	8,9	18,4	10,3	4,5	6,5	12,2
Ostatné strany	16,6	33,8	15,1	4,5	88,9	10,2	16,2
KSČ	7,9	0,5	19,6	21,3	3,7	18,5	10,7
KKSMNSW	3,7	0,4	31,2	64,0	2,9	6,7	15,9
ČSDSD	11,2	0,4	24,6	1,7	2,1	7,3	9,5
RSZML	21,7	62,7	3,3	8,4	1,5	52,6	19,5
HSLŠ	38,9	2,1	6,2	0,2	0,9	4,7	28,3

* Výsledky v jednotlivých prostrediach sú vypočítané len z platných hlasov.

Pozn.: pozri tabuľku 4

Tab. č. 6:

Konfesijná štruktúra voličov hlavných parlamentných strán
(stĺpcové %)
(Odhad EI, Greiner – Quinnova metóda)

	Nevoliči	Ostatné strany	KSČ	KKSMNSW	ČSDSD	RSZML	HSLŠ	Spolu
Rímskokatolícke	78,2	52,4	73,9	69,9	77,6	46,3	97,0	71,6
Grécko- a arménsko-katolícke	4,1	6,6	2,0	2,9	0,7	19,3	1,4	6,4
Evanjelici a. v.	9,4	13,4	13,5	9,1	17,9	30,0	0,9	12,0
Reformovaná cirkev	5,3	0,5	7,6	16,8	0,5	3,9	0,1	4,4
Izraelské	2,4	22,2	1,4	0,8	0,5	0,2	0,2	4,1
Iné, bez vyzn. a neznáme	0,6	4,8	1,7	0,6	2,8	0,3	0,3	1,5

Pozn.: pozri tabuľku 4

Tab. č. 7:

Ako volili príslušníci jednotlivých konfesíí
(stĺpcové %)
(Odhad EI, Greiner – Quinnova metóda)

	Rímsko-katolícke	Grécko-arménsko-katolícke	Evanjelici a. v.	Reformovaná cirkev	Izraelské	Iné, bez vyzn. a neznáme	Spolu
Nevoliči*	13,2	8,7	9,3	14,3	7,6	5,1	12,2
Ostatné strany	11,9	17,9	16,9	2,0	89,7	53,1	16,2
KSČ	11,1	3,5	11,1	18,6	3,6	12,6	10,7
KKSMNSW	15,6	7,7	11,2	60,7	3,0	6,0	15,9
ČSDSD	10,4	1,0	13,2	1,1	1,2	17,9	9,5
RSZML	12,7	63,2	45,5	17,3	0,9	4,2	19,5
HSEŠ	38,5	6,8	2,0	0,5	1,6	6,2	28,3

* Výsledky v jednotlivých prostrediach sú vypočítané len z platných hlasov.

Pozn.: pozri tabuľku 4

Politické strany – hľadanie národnostného a konfesijného profilu

(Hlinkova) slovenská ľudová strana

V prvom programe Slovenskej ľudovej strany (SLS) z roku 1919 sa kládol dôraz na konfesijné požiadavky, obzvlášť týkajúce sa cirkevného školstva, zriadenia cirkevnej autonómie a budúcnosti cirkevných majetkov, taktiež bezplatného liečenia chudobných, útlukov pre sirotu a pod. Politická autonómia sa stala ústredným cieľom všetkých ďalších programov SLS.³³ Vedeniu SLS išlo o „zakonzervovanie“ Slovenska v štátno-ideovej prokatolíckej atmosfére spred roka 1918. Podľa Aleny Bartlovej „*Tukova misia nesiahala iba k obnoveniu bývalého Uhorska, ale mala širšie ciele, ktoré boli totožné s cieľmi Vatikánu vniesť do „bezbožnej povojnovej strednej Európy“ naspäť dominantné postavenie katolicizmu*“. Pri rozchode SLS s lidovcami Andrej Hlinka chcel ukázať, že katolíci „nemôžu ... dobyť politické uznanie a vplyv taktizovaním a spoluprácou so socialistickými a pokrokovými stranami, ... ale iba v nezmieriteľnom boji proti nim“.³⁴

Vo voľbách 1920 bol Andrej Hlinka zvolený za poslanca a následne ho prepustili z väzenia. Pod jeho vedením SLS ako konfesijný prúd priberal nacionálne prvky a pretváral sa na katolícko-nacionálny, vyhranene opozičný politický prúd. Takým potom zostal až do roku 1938.³⁵

33 BARTLOVÁ, Hlinkova slovenská ľudová strana. In MAREK, Pavel a kol. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861 – 1998*, ref. 1, s. 219

34 BARTLOVÁ, *Túžby, projekty a realita*, ref. 1, s. 125 a 96.

35 BARTLOVÁ, Hlinkova slovenská ľudová strana. In LIPTÁK, Eubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*, ref. 1, s. 113; BARTLOVÁ, Hlinkova slovenská ľudová strana. In MAREK, Pavel a kol.

HSEŠ sa v medzivojnovom období vyznačovala sociálnou heterogénnosťou. Jej masovú základňu tvorilo obyvateľstvo z vidieka. Pri rozširovaní radov prívržencov a členov strany Andrej Hlinka uprednostňoval konfesionálnu orientáciu svojich stúpencov. Až v druhom rade kládol dôraz na ich národnú pozíciu.³⁶

Organizátormi politického života v ľudovej strane boli predovšetkým katolícki duchovní a platení sekretári v okresoch. Mala významné pozície aj medzi učiteľmi, gymnaziálnymi profesormi, medzi nižším úradníctvom a pokiaľ ide o robotníkov, najmä medzi železničiarimi a v závodoch, kde väčšinu zamestnancov tvorili ženy.³⁷ Miestne organizácie SLS vznikali zväčša pri katolíckych farách. V medzivojnovom období sa SLS (od roku 1925 pod názvom HSEŠ) menila z pôvodne voľnej organizácie na masovú stranu s pevnou organizačnou štruktúrou³⁸. HSEŠ sa snažila chrániť slovenskú spoločnosť pred nežiaducimi dôsledkami modernizácie a sekularizácie. V decembri 1924 bol čítaný *Pas-tiersky list slovenských katolíckych biskupov*. Autori v ňom odsúdili „členov a prívržen-cov ľavicových, liberalistických a ,pokrokárskych‘ politických prúdov“. Výzva mierila aj na rodinných príslušníkov. Nepochybne to ovplyvnilo výsledky parlamentných volieb.³⁹ Veď voliči sa aj tak v značnej miere rozhodovali i podľa konfesie.⁴⁰

Hospodársko-sociálna časť programu ľudovej strany sa obracala na nemajetné pracujúce, predovšetkým roľnícke vrstvy.⁴¹

Mnohých voličov inklinujúcich k robotníckym stranám (Československá sociálnodemokratická strana robotnícka – ČSDSD a Komunistická strana Československa – KSČ) odrádzali polemiky medzi nimi. Časť z nich potom získavala HSEŠ, ktorej vplyv po prechode do opozície ešte pred voľbami 1929 opäť rástol.⁴² Ľudáci pritom považovali obe socialistické strany za politického konkurenta sekundárnej dôležitosti a ich kampaň smerovala skôr proti agrárnej strane.⁴³ Dvadsať obcí s maximálnou podporou HSEŠ vo voľbách⁴⁴ (97,0 až 100,0 % hlasov odovzdaných pre HSEŠ) potvrdzuje, že prakticky všetci obyvatelia sa hlásili k „československej“ (slovenskej) národnosti a nikto k inej národnosti; obdobne všetci boli rímskymi katolíckmi a nikto sa nehlásil k inému vieroznaniu. Obce boli populačne väčšie než obce orientované na Krajinskú kresťansko-socialistickú stranu – KKSS (vo volebnej koalícii s Maďarskou národnou stranou – MNS a Spišskou nemeckou stranou – ZDP) i než orientované na Republikánsku stranu zemedelského a maloroľníckeho ľudu (agrárnikov). Naopak, boli menšie ako tie, ktoré sa nachádzajú vo výberoch obcí inklinujúcich ku KSČ a k ČSDSD.

Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861 – 1998, ref. 1.

36 BARTLOVÁ, *Túžby, projekty a realita*, ref. 1, s. 106

37 BARTLOVÁ, Hlinkova slovenská ľudová strana. In LIPTÁK, Ľubomír (ed.). *Politické strany na Slovensku 1860 – 1989*, ref. 1, s. 120

38 ŠUCHOVÁ, *Politické strany*, ref. 1, s. 275-276.

39 BARTLOVÁ, *Túžby, projekty a realita*, ref. 1, s. 109 an.

40 OSYKOVÁ, *Volebná kampaň*, ref. 1, s. 259.

41 ŠUCHOVÁ, *Politické strany*, ref. 1, s. 275-278.

42 RUMAN, ref. 1, s. 127.

43 OSYKOVÁ, *Volebná kampaň*, ref. 1, s. 237, 244.

44 Zoznamy „top-obcí“ z priestorových dôvodov neuvádzame, ale dajú sa dosiahnuť výpočtami vo verejne prístupnej databáze: KRIVÝ, Vladimír. *Výsledky volieb 1929 – 2012 za obce na Slovensku*. Elektronická databáza, 2012. Dostupné na internete: http://sasd.sav.sk/sk/data_katalog_abs.php?id=sasd_2010001.

Aj výsledok ekologickej inferencie potvrdzuje očakávanie, že voliči HSES boli prakticky výhradne príslušníkmi československej národnosti (Tab. č. 4). Podobne jednoznačné bolo konfesijné zloženie jej voličov, keď 97 % jej elektorátu tvorili rímski katolíci (tabuľka 6). Zaujímavejšie je zistenie, že HSES podporilo len minimum gréckokatolíkov. Je fakt, že podpora gréckokatolíkov rusínskej národnosti sa ani neočakávala, no 51,4 % gréckokatolíkov v roku 1930 sa prihlásilo k (česko)slovenskej národnosti, a napriek tomu HSES dostala menej ako 7 % gréckokatolíckych hlasov (Tab. č. 7). Znamená to, že katolíci gréckeho obradu netvorili s rímskymi katolíckymi jedno politické spoločenstvo, a to ani vtedy, keď boli slovenskej národnosti. Platí tiež, že sila HSES v slovenskom elektoráte bola významnejšia než v celoslovenskom výsledku, no aj s podporou necelých 39 % slovenských voličov v roku 1929 je jej podpora porovnateľná s najúspešnejšími stranami po roku 1989.

Republikánska strana zemeľského a maloroľníckeho ľudu

V prvom oficiálnom programe slovenskej agrárnej strany sa základným princípom stala nielen požiadavka jednotnej republiky, ale aj zvýšená právomoc okresných a župných výborov ako idea posilňovania určitej samosprávy na Slovensku. Prioritnou bola tiež snaha podporovať stredný stav. Podporovala sa pozemková reforma a družstevníctvo. Proti socialistickým teóriám sa vyzdvihovali princípy individualizmu a súkromného vlastníctva. Program z roku 1929 charakterizoval silný agrárny stavovský duch, s malými ohľadmi na prospech iných vrstiev.⁴⁵

Obzvlášť v čase poľnohospodárskej krízy zosilneli u mnohých agrárnych strán v Európe výhrady voči individualistickému liberalizmu a v priestore medzi ním a kolektivistickým socializmom sa zdôrazňovala „tretia cesta“.⁴⁶

Medzi členmi a prívržencami strany bol značný podiel inteligencie. Strana jednak najvýraznejšie reprezentovala ideu česko-slovenskej republiky – čo mnohých priťahovalo – a ako vládna strana mohla rozdeľovať sinekúry. V sociálnej skladbe mali tiež pomerne silné zastúpenie remeselníci, živnostníci a obchodníci.⁴⁷

Na slovenskej politickej scéne sa z ľudákov a agrárnikov stali hlavní rivali. Bolo tomu tak preto, že išlo o dva protichodné politické tábory – autonomistický a centralistický. Navyše súperili o hlasy početných vidieckych voličov.⁴⁸ Dodajme, že súperili aj o hlasy nesocialistických voličov. Rivalitu posilňoval fakt, že zatiaľ čo HSES sa stala najpopulárnejšou stranou medzivojnového Slovenska, agrárici boli stranou s najväčším politickým vplyvom.

Vo voľbách do obecných a okresných výborov i župných zastupiteľstiev v roku 1923 dosiahla strana silné postavenie v oblastiach, ktoré sa vyznačovali nadpriemerným zastúpením evanjelikov a. v.⁴⁹

45 ZUBEREC, ref 1, s. 139-141; ŠUCHOVÁ, Politické strany, ref. 1, s. 268, ŠUCHOVÁ, *Idea československého štátu*, ref. 1, s. 74.

46 HANULA, ref. 1, s. 13 an.

47 ZUBEREC, ref. 1, s. 136 an.

48 HANULA, ref. 1, s. 82.

49 HANULA, ref. 1, s. 78-79

Zatiaľ čo v roku 1925 agrármici prehrali s ľuďami v každom volebnom kraji, v roku 1929 ich dokázali v troch porazit⁵⁰ – najjasnejšie v Prešovskom a Košickom kraji.

Obce, ktoré plne hlasovali za *agrármikov* (98,6 až 100,0 % hlasov), boli národnostne *silne* rovnorodé, ale nie *rovnako* rovnorodé: zväčša boli výrazne „československé“, v iných prípadoch však výrazne rusínske.⁵¹ Veľmi často išlo o obce majoritne evanjelické a.v., o niečo menej často majoritne gréckokatolícke, v jednom prípade čisto rímskokatolícke. Najčastejšou menšinou boli rímski katolíci, so slabým zastúpením ojedinele aj židovská viera. Tieto obce boli celkovo populačne najmenšie spomedzi rozoberaných typov (menšie než v prípade koalície KKSMSNW, ako aj strán HSĽS, KSČ i ČSDSD).

Výsledky ekologickej inferencie potvrdzujú očakávanie silnej voličskej podpory od príslušníkov evanjelickej cirkvi a. v. Podľa nášho odhadu tvorili 30 % voličov tejto strany (Tab. č. 6). Strana si získala aj rusínske a maďarské hlasy. Toto zistenie je v súlade s analýzou voličsky homogénnych prostredí – aj v prípade čisto maďarských obcí zaznamenávame dobrý volebný výsledok agrármikov (Tab. č. 8). Prekvapuje, že z konfesijných prostredí bolo gréckokatolícke prostredie väčšmi agrárnické než prostredie evanjelické. Z tabuľky č. 6 je zrejmé, že agrármici mali medzi hlavnými stranami najnižší podiel rímsko-katolíckych voličov (tí však stále tvorili 46 % ich voličov). Významne a nad slovenským priemerom boli zastúpení evanjelici (30 %) a gréckokatolíci (19 %).

Krajinská kresťansko-socialistická strana

Do volieb 1929 išla táto strana v koalícii s MNS a ZDP. Posledne menovaná mala silný vplyv v prostredí spišských Nemcov.⁵² Pokiaľ ide o KKSS samotnú, tá bola najsilnejšou politickou stranou maďarskej menšiny na Slovensku. Viedla opozičnú konzervatívnu politiku podloženú negativistickým vzťahom k československej štátnosti a po Trianone bola nositeľkou až revizionistických ambícií.⁵³ Strana sa stavala proti pozemkovej reforme a proti prenikaniu českého kapitálu, zasadzovala sa za jazykovú rovnoprávnosť, podporovala cirkevné školstvo, vystupovala proti liberalizácii spoločenského života. Už v prvých rokoch sa postavila za úplnú autonómiu Slovenska a za uznanie všetkých práv národnostných menšín. Autonómiu chápala ako prostriedok eliminujúci český vplyv na Slovensku a spôsob priblíženia krajiny k Maďarsku, s predstavou obnovenia historického Uhorska. Práve vo volebnom roku 1929 požiadala, aby sa územne zreorganizovali okresy podľa etnického princípu. V druhej polovici dvadsiatyh rokov strana posilňovala vo svojej politike nacionálny moment.⁵⁴ Pri jej zrode stáli katolícke spolky, čo sa prejavilo aj na zložení členskej základne, keď väčšina členov boli rímski katolíci. Sociálne zloženie bolo inak dosť rôznorodé. Silnejšiu pozíciu mala strana predsa len v mestách a väčších obciach, tam sa k nej prikláňali stredné podnikateľské vrstvy, ako aj časť maďarského i nemeckého priemyselného proletariátu.⁵⁵

50 HANULA, ref. 1, s. 132.

51 Sčítanie 1930 hovorilo o „Rusoch“.

52 OLEJNÍK, ref. 1, s. 20.

53 ZELENÁK, ref. 1, s. 150; ŠUCHOVÁ, Politické strany, ref. 1, s. 280.

54 ZELENÁK, ref. 1, s. 153-156; ŠUCHOVÁ, Politické strany, ref. 1, s. 280-281.

55 ZELENÁK, ref. 1, s. 152.

Dvadsať obcí s najvyššou volebnou podporou pre koalíciu vedenú Krajinou kresťansko-socialistickou stranou (koalíciu bolo odovzdaných 93,7 až 99,4 % hlasov v týchto obciach) neprekvapujúco ukazuje na trojštvrťinové zastúpenie Maďarov, takmer päťinový podiel Nemcov a štvorpercentný podiel Slovákov. Z toho v jedenástich obciach bol podiel Maďarov väčší ako 90 % a v dvoch obciach zasa podiel Nemcov bol väčší než 80 %. Podiely Rusínov a židovskej národnosti tu boli nulové. Čo sa týka konfesionálneho zloženia, podiel rímskych katolíkov bol polovičný, teda hlboko podpriemerný, tunajšie zastúpenie evanjelikov a. v. (27 %) a ešte väčšími kalvínov (22 %) bolo vysoko nad celoslovenským priemerom. Dušan Kováč upozorňuje, že zatiaľ čo samotná KKSS bola katolíckou stranou, spišskí Nemci boli protestanti.⁵⁶ Analyzované „top-obce“ koalície KKSMSW boli populačne druhé najmenšie (po obciach orientovaných na agrárnu stranu).

Odhad národnostného profilu koalície vedenej KKSS pomocou EI ukazuje, že v roku 1929 takmer tri štvrtiny jej elektorátu tvorili voliči maďarskej národnosti, viac ako 16 % voliči hlásiaci sa k československej národnosti a 8 % Nemci (Tab. č. 4). Z konfesionálneho hľadiska bolo 70 % jej voličov rímskymi katolíkmi a 17 % reformovaných (Tab. č. 6). Vzhľadom na orientáciu strany môže prekvapíť odhad, že až 16 % jej voličov tvorili Slováci. Pre kontrolu tohto odhadu sme zo súboru všetkých obcí vybrali tie, kde národnostné pomery a volebný výsledok krajinkej strany umožňovali odhadnúť minimálny počet jej voličov slovenskej národnosti (t. j. obce, kde počet hlasov pre krajinú stranu presahoval počet voličov nečeskoslovenskej národnosti). Takýmto postupom sme zistili, že s určitou vieme potvrdiť, že krajinská strana mala minimálne 4,3 % voličov hlásiacich sa k (česko)slovenskej národnosti. Keďže podiel 4,3 % predstavuje len minimálny odhad, považujeme zistenie EI v tomto ohľade za prijateľné.

Komunistická strana Československa

Povojnová radikalizácia sa prejavila aj posilňovaním radikálneho krídla sociálnej demokracie, čo sa dialo obzvlášť v oblastiach s vysokým podielom Maďarov či Nemcov. KSČ vnímala priemyselných robotníkov ako primárnu cieľovú voličskú skupinu. Keďže ale Slovensko bolo priemyselne menej rozvinuté, komunisti sa zameriavali aj na početných poľnohospodárskych i lesných robotníkov. Tí však mali odlišný spôsob života a mentalitu.⁵⁷

Komunistická strana dosahovala na Slovensku najlepšie volebné výsledky v mestách a etnicky maďarských okresoch. V českých krajinách to bolo opačne – tam sa komunistom výraznejšie darilo na etnicky českom území.⁵⁸ Podpora KSČ v južných oblastiach nebola dôsledkom iba akéhosi „čistého“ etnického faktora, ale aj toho, že práve na tomto teritóriu žilo najviac poľnohospodárskych robotníkov.

Hoci sociálni demokrati sa o komunistov zaujímali pomerne zriedka, pre samotných komunistov sociálni demokrati predstavovali najväčšieho protivníka.⁵⁹

56 KOVÁČ, ref. 1, s. 171.

57 ŠUCHOVÁ, Komunistická strana, ref. 1, s. 178-180; OSYKOVÁ, Sociálni demokrati, ref. 1, s. 10.

58 FREMAL, ref. 1, s. 151, ZEMKO, Voličstvo strán, ref. 1, s. 189, 198.

59 OSYKOVÁ, *Volebné kampane*, ref. 1, s. 169 a 171.

Z konfesionálneho hľadiska priaznivé výsledky dosahovala strana v oblastiach s vysokým podielom „nekatolíkov“. Najslabšie volebné výsledky KSČ sa zrodili v regiónoch s veľkou prevahou katolíckeho obyvateľstva. Medzi okresmi s výrazným podielom gréckych katolíkov iba v jednom okrese (Stropkove) a len vo voľbách 1935 dosiahla KSČ nadpriemerný výsledok. Málo hlasov získala strana napríklad v okrese Medzilaborce. Uvádza sa, že v šiestich okresoch s najvyšším podielom evanjelikov a. v. dosiahla KSČ vo voľbách 1925, 1929 a 1935 nadpriemerné výsledky. Komplikované to je ale preto, že až na jednu výnimku išlo zároveň o okresy s vysokým zastúpením Maďarov. Evanjelické oblasti boli naklonené agrárnikom, Slovenskej národnej strane, ale aj sociálnym demokratom.⁶⁰

Pohľad cez národnosti je prepojený s pohľadom konfesionálnym: oblasti s vysokým podielom menšinových Rusínov prinášali strane neveľa hlasov, pričom väčšinu tamojších obyvateľov tvorili grécki alebo rímski katolíci, ktorí ku komunistickej strane zväčša neinklinovali.⁶¹ Karel Fremal⁶² píše, že v rokoch 1928 – 1931 zachvátila komunistickú stranu hlboká vnútrostranícka kríza. Počet členov KSČ na Slovensku činil v roku 1927 16 – 17-tisíc, ale v roku 1930 iba 2 700. Poznamenávame však, že volebná štatistika ukazuje v tomto období odlišný, nelineárny pohyb: voličov KSČ bolo vo voľbách 1925 13,9 %, v roku 1929 10,7 % a v roku 1935 13,0 %.

Pokiaľ by sme vynechali okresy s vysokým podielom Maďarov, mestské obyvateľstvo volilo komunistov vo väčšej miere, než vidiecke.⁶³

Zatiaľ čo v zakladateľských voľbách 1920 na Slovensku jasne zvíťazili sociálni demokrati, v ďalších voľbách neuspeli a zostali mimo parlament. Milan Zemko⁶⁴ uvádza, že mnoho ich hlasov získala v roku 1925 KSČ (a ľudáci). Vo voľbách 1929 – ktoré nás tu zaujímajú predovšetkým – si však sociálni demokrati polepšili a získali piaty najväčší počet hlasov.

V „top-obciach“ KSČ (v nich KSČ získala 53,0 až 70,6 % hlasov) predstavoval podiel Maďarov nadpriemerných 35 %, podiel Slovákov silne podpriemerných 35 % a Nemcov vysoko nadpriemerných 25 %. Spomedzi obyvateľov obcí boli slabo podpriemerné dve tretiny rímskych katolíkov, slabo nadpriemerné 17 % evanjelikov a. v. i 10 % kalvínov, ako aj priemerné 5 % gréckych katolíkov. „Top-obce“ KSČ boli populačne druhé najväčšie (po obciach orientovaných na sociálno-demokratickú stranu).

EI ponúka kvantifikáciu odhadu o vysokej dôležitosti maďarských a nemeckých hlasov pre volebný výsledok KSČ. Len niečo viac ako polovica voličov KSČ boli voliči československej národnosti. Po koalícii KKSMNSW mala teda KSČ druhý najmenší podiel voličov slovenskej národnosti. Historici vo svojich prácach naznačujú výrazný podiel voličov KSČ maďarskej národnosti (37 %, Tab. č. 4) . V prostredí maďarských „top-obcí“ však túto nadpriemernú podporu nepozorujeme (Tab. č. 8) – možno preto, že tieto národnostne homogénne obce patrili zároveň k menším. Platí tiež, že KSČ mala

60 FREMAL, ref. 1, s. 129, 143-144.

61 FREMAL, ref. 1, s. 129, 139, 143.

62 FREMAL, ref. 1, s. 127-128.

63 FREMAL, ref. 1, s. 149.

64 ZEMKO, *Slovensko – krajina*, ref. 1, s. 221.

relevantný podiel voličov nemeckej národnosti – 8 % voličov KSČ boli Nemci (Tab. č. 4) a takmer 20 % Nemcov volilo KSČ (Tab. č. 5). Napriek náznakom v citovaných prácach o afinite evanjelického prostredia ku KSČ sa strane darilo v evanjelickom prostredí veľmi podobne ako v prostredí rímsko-katolíckom – medzi voličmi KSČ bolo o niečo viac rímskych katolíkov i evanjelikov než bol populačný priemer. Naopak, výrazne podpriemerne ju podporili voliči gréckokatolíckeho a židovského vierovyznania.

Československá sociálnodemokratická strana robotnícka

Vo voľbách v roku 1920 sa sociálna demokracia stala najsilnejšou stranou i na samotnom agrárnom Slovensku. Po rozkole v roku 1920 sa jej postavenie veľmi oslabilo, viaceré organizácie sa prakticky rozpadli a vo voľbách 1925 utrpela ťažkú porážku. Do parlamentu sa vrátila až v roku 1929. Počas prvej republiky mala strana dvoch protivníkov: ľudákov a komunistov. Sociálni demokrati to videli tak, že „na biedu bola medicínou podľa ľudákov autonómia a podľa komunistov diktatúra, čo boli pre sociálnych demokratov neprijateľné riešenia“.⁶⁵ Vo vzťahu ku KSČ išlo aj o súboj o voličov, averzie po rozchode a spor systémovej a nesystémovej strany. Sociálni demokrati prioritizovali obhajobu jestvujúcich pomerov, sčasti sa podieľali na reformách hospodárskeho a sociálneho charakteru, nedokázali však ponúknuť koncepciu riešenia slovenskej otázky.⁶⁶

Podľa Ladislava Rumana⁶⁷ prešlo v druhej polovici 20. rokov do strany nemalo robotníkov z KSČ, a to posilnilo jej robotnícky element. Pripomeňme, že v predchádzajúcom úpadkovom období pred voľbami 1925 sa voličsky intenzívne odchádzalo zo sociálnej demokracie (aj) ku KSČ – nevieme však, či to v plnej miere platilo aj pre robotníkov.

Ešte aj koncom 20. rokov vedenie strany na Slovensku usudzovalo, že hospodárska i sociálna úroveň krajiny je následkom nižšej kultúrnej a vzdelanostnej úrovne obyvateľstva a robotníkov na Slovensku. Riešenie kultúrnych otázok tak malo predchádzať riešeniu hospodárskeho vyrovnanie Slovenska a českých krajín. Medzi dôvodmi, pre ktoré sa predstavitelia strany obávali posilniť hospodársku „samostatnosť“ Slovenska, bola na prvom mieste hrozba maďarského revizionizmu.⁶⁸ Sociálni demokrati sa v predvolebnej agitácii poväčšine venovali ľudovej strane, nie komunistom.⁶⁹

Obce s najväčšou volebnou podporou pre Čs. sociálnodemokratickú stranu robotnícku (v nich bolo pre túto stranu 58,5 až 78,3% hlasov) sa vyznačovali vysokým zastúpením Slovákov (prípadne Čechov): 96 %, čo bolo vysoko nad celoslovenským priemerom a iba nepatrne menej než v prípade „top-obcí“ HSLS. Podiel Nemcov bol nulový, iba v jednej obci predstavoval 7 %. Podiel Maďarov sa blížil k nule. Konfesionálna skladba v týchto obciach sa obmedzila na rímskych katolíkov (82 %) a evanjelikov a. v. (12 %). Spomedzi 20 obcí v trinástich bolo viac ako 90 % obyvateľov rímskych katolíkov a v siedmich tvorili majoritu evanjelici a. v. „Top-obce“ sociálnej demokracie sa navyše ukázali ako populačne väčšie v porovnaní s ostatnými typmi, napríklad boli takmer päťkrát väčšie než top-obce agrárnikov.

65 OSYKOVÁ, Sociálni demokrati, ref. 1, s. 9.

66 RUMAN, ref. 1., s. 127.

67 RUMAN, ref. 1. s. 128.

68 RUMAN, ref. 1, s. 128-130.

69 OSYKOVÁ, Sociálni demokrati, ref. 1, s. 8.

Tab. č. 8:

Výbery „top-obcí“ podľa národnosti a vierovyznania: výsledky vo voľbách 1929, riadkové %

Národnosť / konfesia	Neúčast'	HSES	Agrár	KKSMNSW	KSC	ČSDSD	ČSND	ČSNS	ČSL	PaŽ	Živnost	DW	MZSZM	Ostatné 3 strany	Spolu	Podiel vybranej národnosti	Podiel z celoslov. zastúpenia
ČS	12,9	53,2	25,8	0,6	4,2	5,9	2,8	1,5	4,7	0,3	0,7	0,1	0,0	0,4	100	100,0	6,8
Maďari	8,1	2,2	10,8	71,5	9,0	0,8	0,0	0,2	0,1	0,5	1,4	0,1	3,3	0,1	100	99,9	1,0
Nemci	28,4	6,3	12,6	17,0	18,1	5,7	0,4	0,4	0,7	0,5	0,6	36,8	0,0	1,0	100	95,6	19,1
„Rusi“	9,2	1,1	55,0	0,1	3,0	0,5	34,2	0,2	4,8	0,8	0,3	0,0	0,0	0,0	100	99,3	5,9
Židia (národ.)	12,4	15,6	11,7	20,1	13,0	5,6	3,6	3,8	2,6	16,6	6,7	0,1	0,4	0,1	100	17,7	16,7
Rímski katolíci	15,7	60,8	15,7	3,4	3,8	5,7	0,4	1,0	6,4	0,1	0,6	1,4	0,1	0,6	100	100,0	3,7
Grécki katolíci	8,2	3,8	48,5	0,1	3,9	0,3	38,5	0,0	4,7	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	100	100,0	1,7
Evanjelci a v.	14,5	1,1	49,6	0,5	11,1	21,0	13,8	1,1	0,3	0,1	0,7	0,1	0,0	0,3	100	98,2	1,7
Reformovani	9,7	0,7	24,8	52,4	12,4	3,7	0,2	0,7	0,1	0,8	1,2	0,2	2,3	0,4	100	88,3	6,3
Žid. vyznanie	11,6	21,0	9,3	16,2	12,8	6,2	3,0	4,1	3,3	16,1	7,3	0,1	0,4	0,1	100	29,3	15,3
<i>celoslovensky</i>	<i>12,2</i>	<i>28,3</i>	<i>19,5</i>	<i>15,9</i>	<i>10,7</i>	<i>9,5</i>	<i>3,8</i>	<i>3,1</i>	<i>2,6</i>	<i>2,3</i>	<i>2,1</i>	<i>1,0</i>	<i>0,5</i>	<i>0,8</i>	<i>100</i>		

Prameň: Krivý, ref. 38.

Poznámky: Židia aj v „top-obciach“ predstavovali len menšinu; graficky zvýraznené sú číselné hodnoty zreteľne prevyšujúce celoslovenské hodnoty.

Aj ekologická inferencia potvrdila vyššie naznačené – elektorát ČSDSD bol po HSLS druhý „najslovenskejší“ s takmer 85 % voličov (česko)slovenskej národnosti (Tab. č. 4). Strana mala však aj nemeckých voličov – ako už naznačili výsledky z čisto nemeckého prostredia (Tab. č. 8) – ktorí tvorili približne 11 % jej voličov a v nemeckom prostredí na Slovensku bola po strane KKSS druhou najsilnejšou (Tab. č. 5). Opäť v súlade s historickou literatúrou i analýzou homogénnych prostredí, ČSDSD mala minimum voličov maďarskej národnosti. Z hľadiska konfesie mala táto strana nadpriemerne katolícky a evanjelický elektorát. Na strane druhej, absentovali v nej hlasy od gréckych katolíkov i od reformovaných voličov.

Ako volili národnosti a konfesie

Kým v predchádzajúcej časti sme sa pozerali na etnické a konfesijné zloženie elektorátu piatich najsilnejších politických strán v roku 1929, na tomto mieste by sme sa chceli pozrieť na výsledky ekologickej inferencie z perspektívy preferencií jednotlivých národností a konfesií. Zameriame sa na zistenia, ktoré neboli spomenuté v predchádzajúcej časti. Rovnako ako v predošlej časti najprv uvedieme zistenia z historickej literatúry a potom ich doplníme analýzou homogénnych prostredí a odhadom ekologickej inferencie.

Fremalova generalizácia znie: „*volebné výsledky v tom-ktorom regióne priamo záviseli do značnej miery od sociálnej, náboženskej a národnostnej štruktúry obyvateľstva*“.⁷⁰ Pripomína nám to zistenie Ľubomíra Liptáka o troch „pilieroch“, na ktorých stála voličská úspešnosť strán v období I. ČSR: išlo o pilier sociálny, národný a náboženský. Tie strany, ktoré stáli aspoň na dvoch pilieroch a vyhli sa ostrému konfliktu s tretím, mali veľmi dobré vyhliadky na úspech vo voľbách.⁷¹ O to horšie potom bolo, že dlhé desaťročia počas komunistického režimu sa zo skúmania národnostné i konfesijné menšiny vytlačali.⁷²

Vplyv národnosti a konfesie sa zvykne vysvetľovať početnosťou tých, ktorí sa k nim hlásili. Podľa sčítania sa v roku 1930 72 % obyvateľov hlásilo k rímskym katolíkom a po pripočítaní gréckych katolíkov to bolo až 78,0 %. „*Výsledky volieb v českých krajinách určite neovplyvňovala do takej miery konfesijná príslušnosť voličov ako to bolo na Slovensku.*“⁷³

Zemko pre rok 1921 uvádza, že podiel príslušníkov národnostných menšín zo všetkých občanov na Slovensku činil až 31,9 % a do roku 1930 klesol na 27,9 %.⁷⁴ Najpočetnejší boli Maďari, potom Nemci a za nimi „Rusi“ (ako ich menovala dobová štatistika) a ľudia so židovskou národnosťou. Početná váha posledných by stúpala, ak by sme sa zamerali na mestské obyvateľstvo.⁷⁵

Početnosti jednotlivých skupín by neboli až také rozhodujúce, keby zároveň nešlo o silné kolektívne identity. Národnostná i konfesijná príslušnosť pritom silne ovplyv-

70 FREMAL, ref. 1, s. 129.

71 LIPTÁK, ref. 1, s. 24.

72 ZEMKO, *Slovensko – krajina*, ref. 1, s. 276.

73 FREMAL, ref. 1, s. 151.

74 ZEMKO, *Volebný zákon*, ref. 1, s. 81.

75 ZEMKO, *Slovensko – krajina*, ref. 1, s. 281.

ňovala politickú inklináciu. Základný pohľad na *regionálnu* úspešnosť analyzovaných strán nás na tomto mieste zaujíma kvôli prepojeniu s národnostnou a konfesionálnou štruktúrou. *Ludáci* dostávali najväčšiu podporu najmä z Oravy, Spiša, Kysúc a z Považia. *Agrármici* mali najlepšie volebné pozície na východnom Slovensku (a Myjave, Senici, Modrom Kameni). Koalícia vedená *Krajinskou kresťansko-socialistickou stranou* mala najsilnejšiu podporu v južnom páse Slovenska. V prípade *Komunistickej strany* obdobne vystúpil do popredia južný pás krajiny! S koalíciou KKSMSNSW mala KSČ väčšinou rovnaký výber okresov, v ktorých dosiahla dobrý volebný výsledok. Zároveň sa ale ukázalo rozdielne *paradie* vybraných okresov pre koalíciu KKSMSNSW a pre KSČ. Analýza voličskej podpory *sociálnych demokratov* ukázala „regionálne rozhádzaný profil“ strany. Na vrchole rebríčka boli silne zastúpené nemaďarské okresy, ako aj juhozápadné Slovensko; naopak, iba jeden okres bol z východného Slovenska.

Zatiaľ čo podpora pre KSČ bola najväčšia v okresoch s vysokým podielom Maďarov (kde žilo množstvo poľnohospodárskych proletárov), ČSDSD získavala najviac v okresoch s nízkym podielom Maďarov (napríklad päť okresov stredného Slovenska). Voličská podpora KSČ a ČSDSD ukazuje vzájomne úplne odlišné vrcholy rebríčka okresov najsilnejšej voličskej podpory.

Podobne ako v prostrediach s najväčšou podporou politických strán nám povaha agregovaných dát dovoľuje s istotou hovoriť o správaní jednotlivých národností a konfesií iba v tých prípadoch, kde majú výlučné, absolútne dominantné postavenie. Preto sme sa rozhodli urobiť pre každú relevantnú skupinu výber obcí s najvyššou koncentráciou tej ktorej národnosti alebo denominácie (Tab. č. 8). Počet takýchto „top-obcí“ sme štandardne určili na 20, avšak v prípadoch československej národnosti a rímskych katolíkov sme našli až 375, resp. 200 obcí, v ktorých sčítanie zistilo, že všetci obyvatelia (100 %) patrili k československej národnosti, prípadne k rímskym katolíkom. Preto sme v týchto dvoch prípadoch pracovali s uvedenými *väčšími* výbermi obcí. Z výberov týchto obcí budeme usudzovať na tú-ktorú národnosť, konfesiu, elektorát strany. Spôľahlivosť bude vysoká vtedy, ak vo výbere obcí dosiahla daná skupina 100 % alebo sa aspoň k takému zastúpeniu v obciach priblížila. Spôľahlivosť bude menšia, ak ani vo výbere „najúspešnejších“ obcí nedosiahne skupina majoritnú pozíciu. Takýmto prípadom bolo menšinové postavenie Židov (podľa národnosti) v obciach s ich najväčším zastúpením.

Výber obcí s najsilnejším zastúpením tej-ktorej *menšinovej* národnosti ukazuje, že v tomto zmysle v prostredí *malých* obcí žili Rusíni a Maďari, v prostredí *väčších* obcí Židia podľa národnosti a Nemci. Konfesionálne – ak neporovnávame najpočetnejších rímskych katolíkov – malé obce boli typické pre gréckych katolíkov a väčšie obce pre židov podľa vierovyznania.

Ako volili národnosti

Obce výlučne *slovenské* („ČS-národnosť“) neprekvapujúco podporili majoritne ľudákov a v nadpriemernej miere aj agrármikov. Samozrejme, priemery za všetky „top-obce“ zakrývajú vnútornú rôznorodosť. Základnou odlišnosťou, ktorá plodí typy, je orientácia na HSES alebo na agrárnu stranu. Z výberu 375 obcí je 100 takých, kde HSES získala 80,0 % alebo viac a 41 iných obcí, kde takéto silné podiely dosiahla Agrárna strana. Vo viacerých „top-obciach“ ČS však boli významne podporené aj iné strany. Napríklad

40 % alebo viac získala ČSL v štrnástich, ČSND v deviatich, ČSDSD v siedmich a KSČ i ČSNS v dvoch.

Celkový pohľad na „volebný vkus“ slovenského voliča v roku 1929 podáva druhý stĺpec v tabuľke č. 4. Vidíme, že v porovnaní s celkovým výsledkom sa v tomto prostredí darilo lepšie obom najsilnejším stranám – agrárnikom a ešte výraznejšie HSLS. HSLS dostala v slovenskom prostredí takmer 39 % hlasov, agrárnici necelých 22 %. O niečo lepší než výsledok celoslovenský dosiahla ČSDSD (11 %), naopak slabšie bodovala KSČ. Necelé 4 % slovenských voličov volili koalíciu KKSMNSW.

Uvažujúc ako volili Slováci, nesmieme zabudnúť ani na „štatistických“ Slovákov. Ako písal Milan Zemko, obzvlášť mestá nad slovensko-maďarskou etnickou hranicou boli v dvadsiatych, v menšej miere aj v tridsiatych rokoch značne „jazykovo a mentálne pomadžarčené“. Časť obyvateľov to dávala aj najavo. Vznikla „kategória ‚štatistických Slovákov‘, teda občanov, ktorí sa sice prihlásili k slovenskej, resp. ‚československej‘ národnosti a ich etnický pôvod bol spravidla slovenský, ale svojím dovtedajším životom a zmysľaním boli spojení s Uhorskom a maďarským svetom“. Celkovo sa ale v menšinovom prostredí čoraz viac presadzovali „československé“ strany.⁷⁶

Takmer tri štvrtiny Maďarov v etnicky výlučných obciach odovzdali hlasy koalícii vedenej KKSS (v 16 spomedzi 20 „top-obcí“ dosiahla 60 % alebo viac z tamjších hlasov). Tieto čisto maďarské obce nepotvrdili nadpriemernú orientáciu na KSČ. V troch obciach však KSČ získala vždy viac než 30 % hlasov. Dvadsať percent hlasov alebo viac dosiahla v piatich obciach agrárna strana a v dvoch obciach HSLS. Odhad ekologickej inferencie celkovej podpory pre koalíciu vedenú KKSS je medzi Maďarmi 64 % (Tab. č. 5), druhá najväčšia je podpora pre KSČ (21 %) a potvrdila sa tiež určitá miera podpory pre agrárnikov (8 %).

„Slovenskí Nemci sa prevažne orientovali hungaristicky a volili maďarské strany (a sčasti aj komunistov).“⁷⁷ Zatiaľ čo v českých krajinách sa združovali nemecké strany, „na Slovensku tak robili maďarské a nemecké, kým rusínske strany hľadali cesty ku koalíciám s československými stranami“. Komunisti tu mali najsilnejšie pozície na národnostne menšinových územiach, kým v českých krajinách to bolo naopak.⁷⁸

Silne nemecké obce (91 – 100 %) najväčšmi hlasovali za Nemecké volebné spoločenstvo (DW) (majoritne až v siedmich nemeckých „top-obciach“ z dvadsiatich) a v zvýšenej miere za KSČ (majoritne v troch). Značný počet hlasov bol odovzdaný koalícii KKSMNSW (napríklad majoritný podiel hlasov pre túto koalíciu bol dosiahnutý v dvoch z dvadsiatich „top-obcí“), nie ale v miere zreteľne prekračujúcej celoslovenský výsledok strany. V menšej miere boli podporení agrárnici a sociálni demokrati: v oboch prípadoch sa našli dve nemecké „top-obce“, kde príslušný podiel hlasov prekročil 30 %. Volebná neúčast' v silne nemeckých obciach bola výrazne nadpriemerná.

EI ukazuje na pomere nevyhranený politický vkus nemeckých voličov. Pozícia DW bola zrejme v čisto nemeckom prostredí najsilnejšia, pretože inú ako päť najsilnejších strán volilo len cca 15 % Nemcov (Tab. č. 5). Pozícia koalície KKSMNSW bola silná

76 ZEMKO, Voličstvo strán, ref. 1, s. 181-182, 198.

77 ZEMKO, Slovensko – krajina, ref. 1, s. 223.

78 ZEMKO, Slovensko – krajina, ref. 1, s. 216, 271.

(31 %), no nie dominantná. Takmer štvrtina Nemcov podporila sociálnu demokraciu a skoro 20 % KSČ. Šesť percent nemeckých hlasov dostala aj HSLS.

Medzi Nemcami bolo najviac nevoličov – až 18 % (Tab. č. 5), v homogénne nemeckom prostredí „top-obcí“ to bolo ešte viac (až 28 %, Tab. č. 8). Otázkou zostáva, či išlo o prejav politickej neangažovanosti, alebo či silnejším faktorom nebol značný podiel Nemcov vo veku nad 70 rokov. Odhad voličských preferencií slovenských Nemcov zároveň kladie otázku za Zemkovo tvrdenie o ich prevažne hungaristickej orientácii – náš výsledok naznačuje, že výrazne viac Nemcov (popri DW) volilo ČSDSD a KSČ než koalíciu vedenú KKSS.

Čisto rusínske obce hlasovali majoritne za agrárnikov (v dvanástich z dvadsiatich rusínskych „top-obcí“), za tým výrazne v prospech ČSND (podiel hlasov pre túto stranu boli majoritné v šiestich obciach). Odhad z EI tiež hovorí, že takmer 63 % Rusínov volilo agrárnikov (t. j. výrazne viac ako medzi evanjelikmi), podpora pre ďalšie štyri hlavné strany bola v rusínskom prostredí marginálna. Takmer 34 % Rusínov však volilo niektorú z ostatných strán, pravdepodobne najmä ČSND (Tab. č. 5).

V obciach s najväčším (ale aj tak menšinovým podielom) *Židov* (národnosť!) smerovalo najviac hlasov ku koalícii vedenej KKSS. Táto koalícia získala v dvoch židovských „top-obciach“ dokonca majoritu miestnych hlasov. Vysoko nadpriemerne bol v tomto prostredí podporený taktiež volebný blok poľských a židovských strán, ako aj živnostenská strana. Hoci v týchto „top-obciach“ získali agrármici menej než bol celoslovenský priemer, v dvoch obciach dosiahli majoritu a až v ôsmich presiahla podpora agrárnikov 30 % hlasov. Je dôležité pripomenúť, že voliči hlásiaci sa k židovskej národnosti tvorili aj vo svojich „top-obciach“ iba (výraznú) menšinu – necelých 18 % (Tab. č. 8). Kontrola odhadu ich volebných preferencií z ekologickej inferencie je teda prakticky nemožná, nakoľko čisto židovské obce na Slovensku v roku 1930 neexistovali.

Odhad volebných preferencií voličov hlásiacich sa k židovskej národnosti je v šiestom stĺpci tabuľky č. 5. Ukazuje, že medzi príslušníkmi židovskej národnosti bolo najmenej – menej ako 5 % – nevoličov. Židia väčšinou volili židovské strany – skoro 90 % občanov židovskej národnosti a izraelského vierovyznania volilo niektorú z „ostatných“ strán – t. j. zrejme najmä blok poľských a židovských strán. EI nepotvrdila príklon židovských voličov ku koalícii KKSMNSW, ktorý by mohli naznačovať výsledky z „top-obcí“.

Ako volili konfesie

Po prehľade volebných preferencií hlavných *národností* sa teraz pozrieme na volebné preferencie hlavných *konfesií*.

Voliči z výlučných *rímsko-katolíckych* obcí hlasovali mimoriadne silne v prospech HSLS (61 %), ešte silnejšie ako výber výlučne (česko-)slovenských obcí (Tab. č. 8). Medzi rímskymi katolikmi v nadpriemernej miere získala podporu aj ČSL. Takých obcí, v ktorých bol každý obyvateľ rímsky katolík, bolo až 200. Najčastejším typom medzi nimi boli obce orientované na HSLS: majoritnými boli hlasy pre Ľudákov až v 134 obciach. Druhým typom bolo 11 obcí majoritne orientovaných na koalíciu vedenú KKSS, tretím 10 obcí s majoritou hlasov pre agrárnikov. Vo výbere rímsko-katolíckych „top-obcí“ sa našli aj obce s majoritou hlasov odovzdaných ľudovcom (6 obcí), sociálnym demokratom (3 obce) či komunistom (1 obec). Celkový pohľad na volebné preferen-

cie rímskych katolíkov ponúka druhý stĺpec v tabuľke č. 7. Vidíme, že HSES v tomto prostredí získala nadpriemerných takmer 39 %, koalícia vedená KKSS 16 % (t. j. zisk na úrovni celoslovenského priemeru), podpora pre agrárikov bola podpriemerná, KSC a ČSDSD si zapísali zisk približne na úrovni celoslovenského priemeru.

Je možné vybrať aj obce čisto (česko)slovenské a zároveň čisto rímsko-katolícke. Takých obcí bolo 96. Keby sa parlamentné voľby konali iba v nich, HSES by získalo až 69,6 % hlasov, agrárici len 12,5 %, ČSL 7,9 a sociálni demokrati 4,7 % hlasov. Ostatné strany si pripísali spolu len zvyšných 5,2 % hlasov. Hoci agrárici získali v takomto prostredí „len“ 12,5 % hlasov, nie je to priepastne menej ako celoslovenský priemer 19,5 % a je to v súlade s našim odhadom, že takmer polovica voličov agrárnej strany boli rímski katolíci (Tab. č. 6).

Grécki katolíci vo svojich „top-obciach“ hlasovali výrazne odlišne než katolíci rímski: kým rímski katolíci dali až 61 % hlasov pre HSES a len 16 % agrárikom, grécki katolíci dali takmer polovicu hlasov agrárikom a iba 4 % ľuďom. Výrazný výsledok v tomto prostredí dosiahla ČSND, obdobne ako v obciach Rusínov, takže išlo nie iba o konfesiónalnu, ale aj o národnostnú a regionálnu záležitosť. Nadpriemerný výsledok medzi gréckymi katolíckimi dosiahla aj ČSL. Spomedzi 20 „top-obcí“ gréckych katolíkov v jedenástich patrila majorita hlasov agrárikom, v šiestich ČSND a v jednej obci ľuďom. Úspešnosť ČSND v tomto prostredí je menej známa.

Medzi dvadsiatimi „top-obcami“ gréckych katolíkov sme našli 18 obcí rusínskych (95 – 100 % Rusínov) a dve obce slovenské (75 % a 100 %). Neodlišujú sa veľmi, ak už tak tým, že v dvoch slovenských grécko-katolíckych obciach bola príťažlivosť agrárnej strany ešte silnejšia. Celkový pohľad na volebné preferencie gréckokatolíkov cez ekologickú inferenciu podporujú zistenia z homogénnych prostredí. Agrárnu stranu podporilo 63 % gréckokatolíkov (t. j. rovnaká podpora ako u Rusínov, Tab. č. 7). 18 % gréckych katolíkov volilo „ostatné“ strany (zrejme najmä ČSND a ČSL) a takmer 8 % koalíciu vedenú KKSS. KSC a ČSDSD dosiahli v tomto prostredí výrazne podpriemerné výsledky. Tiež, ako už bolo spomenuté, pri analýze voličskej podpory najsilnejších strán, podpora HSES v gréckokatolíckom prostredí bola slabá, a to aj v prostredí *slovenských* gréckokatolíkov.

Až polovicou hlasov *evanjelici a. v.* z „výlučne ich“ prostredia „top-obcí“ podporili agrárikov a neprekvapujúco iba marginálne (1 %) ľuďom. Ďalej, *evanjelici a. v.* vysoko nadpriemerne podporili sociálnych demokratov a ČSND. Až jedenásť z dvadsiatich evanjelických „top-obcí“ bolo takých, kde agrárikom pripadla majorita hlasov. V dvoch obciach pripadla sociálnym demokratom a v jednej obci ČSND.

Celkovo výsledok EI hovorí, že až 46 % hlasov *evanjelikov a. v.* smerovalo k agrárikom a z evanjelického prostredia smerovalo aj mierne nadpriemerných 13 % pre ČSDSD, 11 % pre koalíciu KKSMNSW a obdobne aj pre KSC, zatiaľ čo HSES dostala len marginálny počet evanjelických hlasov (Tab. č. 7). Takmer 17 % medzi hlasmi *evanjelikov* podporilo niektorú z ostatných strán, pravdepodobne najmä ČSND, ktorá bola v koalícii aj so SNS.⁷⁹

„Top-obce“ *reformovaných* majoritne podporili koalíciu vedenú KKSS, keďže konfesia sa spájala s etnicitou. Štvrtina hlasov išla v prospech agrárikov. Spomedzi dvad-

79 Vol'by, ref. 17.

siaticich obcí až v trinástich majorita hlasov pripadla Krajinskej strane a v štyroch agrárnikom. Toto zistenie podporuje výsledok ekologickej inferencie, z ktorého vyplýva, že 61 % reformovaných veriacich – voličov podporilo koalíciu vedenú KKSS, 19 % KSČ a 17 % agrárnikov. Podpora pre HSLS, ČSDSD aj ostatné strany bola marginálna (Tab. č. 7). Z výsledkov EI vyplýva, že podpora pre agrárnikov bola silnejšia v maďarskom reformovanom prostredí než medzi maďarskými katolíkmi. Medzi príslušníkmi reformovanej cirkvi bol totiž výsledok agrárnej strany viac ako 17 % (Tab. č. 7) v porovnaní s podporou 8 % medzi príslušníkmi maďarskej menšiny (Tab. č. 5). Podľa Sčítania 1930 bolo 87 % príslušníkov reformovanej cirkvi maďarskej národnosti a spomenutý rozdiel teda nemohli spôsobiť slovenskí reformovaní voliči.

Záver

Naša štúdia priniesla syntetický pohľad na volebné preferencie národností a konfesií vo voľbách do Poslaneckej snemovne Národného zhromaždenia Československej republiky v roku 1929. Tieto voľby, konané v polčase existencie prvej Československej republiky, ponúkajú výnimočnú možnosť presného odhadu vďaka blízkosti konania Cenzu 1930, ktorý zmapoval národnostné a náboženské pomery v obciach Slovenska len 13 mesiacov po konaní volieb.

V slovenskom prostredí ide o prvú štúdiu, ktorá pracuje s volebnými výsledkami v prvej Československej republike na úrovni obcí. Metodologickou inováciou je tiež, že používa najnovšiu metódu ekologickej inferencie (EI) vyvinutú Greinerom a Quinnom⁸⁰ a porovnáva jej výsledky so známejšou metódou vyvinutou Rosenom a kol.⁸¹ Demonštruje jej schopnosť odhadu porovnaním so z cenzu známou národnostnou a konfesionálnou skladbou Slovenska ako sú známe z Cenzu 1930. Výsledky EI tiež konfrontujeme s volebnými výsledkami v stranícky, konfesionálne a národnostne homogénnych obciach, teda s takými agregovanými dátami, pri ktorých je tzv. ekologický klam minimalizovaný.

Prinášame tak prvé kvantifikované odhady národnostnej a konfesionálnej štruktúry voličstva piatich hlavných politických strán, ako aj pohľad na voličské preferencie najväčších národností a konfesií v roku 1929 na Slovensku.

Mnohé výsledky prezentovanej metódy ekologickej inferencie sú v súlade s očakávaniami opierajúcimi sa o výskum slovenských historikov, iné predstavujú nové, v odbornej spisbe dosiaľ nereflektované zistenia. K očakávaným zisteniam patrí náš odhad, že 99 % voličov HSLS bolo slovenskej národnosti a približne rovnaký podiel jej voličov boli rímski katolíci. V prostredí príslušníkov (česko)slovenskej národnosti predstavoval volebný zisk tejto voličsky najsilnejšej strany takmer 39 %. Jej podpora v prostredí gréckokatolíckom bola však výrazne slabšia a poukazuje na skutočnosť, že grécki a rímski katolíci sa politickými prejavmi zjavne odlišovali.

Podľa očakávaní bola podpora pre agrárnu stranu vysoká zo strany príslušníkov evanjelickej cirkvi a. v., keď ju volilo 46 % evanjelikov. Napriek tomu tvorili najväčšiu časť jej voličov rímski katolíci, pričom evanjelici tvoril len cca 30 % jej elektorátu. Podpora agrárnikov bola ešte vyššia medzi gréckokatolíkmi a Rusínmi. V oboch prostre-

80 GREINER – QUINN, ref. 24.

81 ROSEN – WENXIN – KING – TANNNER, ref. 21.

diach predstavovala až 63 %. Ukázali sme, že agrárnikov volilo aj vyše 8 % slovenských Maďarov.

Naopak, koalícia vedená Krajinskou kresťansko-socialistickou stranou mala okrem očakávaného trojštvrťinového podielu maďarských hlasov aj 16 % hlasov od voličov, ktorí sa v cenze prihlásili k slovenskej národnosti.

Len necelých 53 % voličov KSČ v roku 1929 tvorili príslušníci československej národnosti a až 37 % jej voličov bolo maďarskej a 8 % nemeckej národnosti. Za KSČ hlasovalo približne 21 % slovenských Maďarov a takmer 20 % Nemcov.

Podľa odhadu ekologickej inferencie najvyšší podiel nevoličov (až 18 %) bol medzi zapísanými voličmi nemeckej národnosti, pričom v čisto nemeckom prostredí, kde žila približne pätina slovenských Nemcov, bola volebná neúčast' ešte vyššia. Zostáva otázkou, či je lepším vysvetlením ich politická „vražnosť“ alebo ich vyšší priemerný vek prejavujúci sa tiež vyšším podielom osôb oslobodených od volebnej povinnosti. Napriek očakávaniu hungaristickej orientácie slovenských Nemcov, takmer štvrtina hlasujúcich Nemcov podporila ČSDSD a pätina KSČ.

Naše zistenia potvrdzujú východiskový predpoklad o existencii a dôležitosti národnostných a konfesionálnych štiepných línií v slovenskej spoločnosti v období I. ČSR. Prostredníctvom pokročilých metód ekologickej inferencie a s využitím jedinečnej databázy volebných výsledkov za všetky obce Slovenska ponúkajú odhad inak nerekonštruovateľného rozdelenia hlasov podľa týchto štiepných línií spoločnosti na prelome dvadsiatyh a tridsiatyh rokov dvadsiateho storočia.

* Štúdia vznikla v rámci grantov APVV-0309-11 a APVV-14-0527 Agentúry na podporu výskumu a vývoja (APVV), ako aj Centra excelentnosti SAV: *Slovenské dejiny v dejinách Európy*.

WAHLPRÄFERENZEN VON NATIONALITÄTEN UND KONFESSIONEN IN DEN SLOWAKISCHEN PARLAMENTSWAHLEN VON 1929: ERGEBNISSE NEUER METHODEN ÖKOLOGISCHER INFERENZ

MILOSLAV BAHNA – VLADIMÍR KRIVÝ

Unsere Studie bietet komplexe antworten auf die Frage wie die bedeutendsten Nationalitäten und Konfessionen in der Slowakei gewählt haben in den dritten Tschechoslowakischen Parlamentswahlen. Wir nutzen Aggregate Information über die Wahlergebnisse für jede Gemeinde der Slowakei und anwenden zwei moderne Methoden der Ökologischer Inferenz um die Fragen in dem Titel unserer Studie zu beantworten. Wir testen die Verlässlichkeit beider Methoden mit einem Vergleich der Einschätzungen der Methoden mit der aus dem Zensus 1930 bekannter Distribution der Nationalitäten und Konfessionen. Dieser Testvergleich zeigt dass beide Methoden relativ erfolgreich waren bei der Einschätzung der aus dem Zensus 1930 bekannten Distribution der Nationalitäten und Konfessionen. Für die Einschätzung der Wahlpräferenzen benutzen wir die Methode von Greiner und Quinn, die in diesem Test realitätsnahe Ergebnisse lieferte. Die Nähe von

dem Zensus 1930 und den Wahlen in Oktober 1929 (13 Monate) – trägt auch zu der Genauigkeit unserer Einschätzungen bei. Die Ergebnisse der Einschätzungen der Wahlpräferenzen konfrontieren wir mit publizierten Arbeiten die sich den Präferenzen der Wähler in der Tschechoslowakei widmen wie auch mit den Wahlergebnissen in national oder religiös homogenen Gemeinden wo man einen ökologischen Fehlschluss vermeiden kann. Unsere Ergebnisse sind im generell in Einklang mit den publizierten Arbeiten von Slowakischen Historikern und unterstützen die These über wichtige Bruchlinien in dem Parteiensystem in den späten 20zigen Jahren des 20. Jahrhunderts. Unsere Studie bietet jedoch zum ersten mal eine konkrete Einschätzung der Affinitäten den einzelnen Nationalitäten und Konfessionen zu konkreten politischen Parteien in Jahr 1929. Unter anderem zeigen unsere Ergebnisse das nur 53% der Wähler der Kommunistischer Partei tschechoslowakischer Nationalität waren. Laut der Inferenzergebnisse haben 21% Wähler von der Ungarischen Minderheit und fast 20% der Deutschen für die Kommunisten gestimmt.

Mgr. Ing. Miloslav Bahna, PhD.
Sociologický ústav SAV
813 64 Bratislava, Klemensova 19
e-mail: miloslav.bahna@savba.sk

PhDr. Vladimír Krivý, CSc.
Sociologický ústav SAV
813 64 Bratislava, Klemensova 19
e-mail: vladimir.krivy@savba.sk